N°. 52. Vrijdag 30 December 1921. 21ste Jaargang.

Ligt ter raadpleging en lezing op de leestafels der Oost- en West-Indische Mailbooten en der voornaamste Sociëteiten, Hotels Café's en Leesinrichtingen, zoowel hier te lande als in Oost- en West-Indië.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

OOST EN WEST

Opgericht door Kolonel G. E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

„Het Koloniaal belang is een algemeen Nederlandsch belang".

KANTOREN:

HOOFDBESTUUR . . . . . . HEULSTRAAT 17, DEN HAAG.
INLICHTINGENDIENST . . . . . TELEF. 4519. POSTGIRO 14574

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan de Presidente: HEERENGRACHT 7, DEN HAAG.

ADMINISTRATIE VAN HET „KOLONIAAL WEEKBLAD"
HEULSTRAAT 17, DEN HAAG. TEL. 4519. POSTGIRO 14574

Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich in Nederland tot den Administr.: HEULSTRAAT 17, Tel. 4519. Postgiro 14574; in Nederlandsch-Indië tot den Hoofdvertegenwoordiger te SOLO.
Voor *Advertentiën* tot de DRUKKERIJ TEN HAGEN, NOBELSTRAAT 20, Tel. Interc. 474 en 475. Postgiro No. 17260, beiden DEN HAAG.

Aan het Einde.

1921 ligt op zijn sterfbed. Zijn opvolger staart onbewogen neer op den zieltogende, wiens nalatenschap straks onvoorwaardelijk zal moeten worden aanvaard. Het levensboek des scheidenden vertoont een groote debetzijde, maar er zijn vele posten van zijn voorgangers bij en zijn tegoed-rekening is niet blanco.

Mag niet gewezen worden op Genève, Washington, den Haag?

Hierover uit te wijden ligt niet op den weg van het „Koloniaal Weekblad", genoeg zij het dat, moest de menschheid bij de laatste drie jaarswisselingen na den oorlog voor een bijna hopeloos verschiet komen te staan, thans ontwaart zij weer eenig licht in de duisternis. De gebruikelijke Jaarwensch kwam ook toen wel van de lippen — zelfs *in* de oorlogsjaren! — maar het geschiedde op een toon van „laat alle hope varen." Dit keer kan het anders zijn, met meer overtuiging dan te voren kan men elkander toewenschen: „Veel heil en zegen." Moge de wensch in vervulling gaan!

De Vereeniging „Oost en West" ging ook dit jaar gestadig voort met haren nuttigen arbeid. En het dient met erkentelijkheid te worden gezegd, dat het werk in steeds grooter kringen wordt beseft en gewaardeerd. Dat geeft moed voor de toekomst en een gelegenheid als deze, een jaarwisseling, eigent zich om daarvan getuigenis af te leggen. Met elk jaar dat zij verder zich verwijdert van haar oprichting, bewijst de vereeniging steeds meer de noodzakelijkheid van haar bestaan en niemand — hij die zonder eenige algemeene belangstelling leeft, er buiten — zal het in twijfel trekken of, zoo eene vereeniging als deze niet bestond, dezelve aanstonds zou moeten worden in 't leven geroepen. Toch voldoet het aantal leden en begunstigers nog niet aan redelijke verwachtingen. Wie langzaam voortschrijdt, gaat zeker, zeggen de Italianen. De zekerheid loopt niet het minste gevaar, zoo de toetreding van leden in nog wat sneller tempo plaats vind. Indien het volgende jaar die snellere aanwas kon brengen, zou het een jaar worden van heil en zegen voor de Vereeniging en daardoor voor het groote rijksgebied dat Nederland, Oost- en West-Indië omvat. Moge ook die wensch in vervulling gaan!

ATTENTIE. **Art. 3 Huish. Reglement. Opzegging van het lidmaatschap heeft alleen schriftelijk plaats en moet geschieden vóór 15 December van het jaar, bij gebreke waarvan het lidmaatschap voor het volgende jaar doorloopt.**

Noodlot.

(Oostersch gedichtje).

Toen de avondbloem sloot,
Hield zij, teer, in haar schoot
Een erg snoeplustig bij-tje gevangen,
Dat dacht: het wordt donker,
'k Zie al sterrengeflonker.
'k Wacht nu 't oog van den dag met verlangen.
Toen de nacht dan verdween,
En 't zonnetje al scheen,
Ging de kelk van de bloem langzaam open,
Daar kwam 'n Olifant aan,
Maakte ruwweg ruim baan
En vertrapte de bloem onder 't loopen.

Naar het Duitsch; vrije overzetting.

De Hindoetempels op Bali.

Bali und kein Ende! Eerst het mooie werk van den Archivaris van het Bali-Instituut, bevattende een overzicht van de litteratuur omtrent Bali en Lombok, [1]) tevoren Krause's land en volk, dansen, tempels en feesten der Baliërs [2]) in 2 kwarto deelen vol schitterende foto's, dan de Gids voor den bezoeker van de Ethnografische Verzameling door H. J. E. F. Schwartz, zaal B. Bali en Lombok, uitgave van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, en *last not least* „Bali, Verslag en „Voorstellen aan de Regeering van Nederlandsch-„Indië, door P. A. J. Moojen, Voorzitter van den „Bond van N.-I. Kunstkringen en N.-I. Heemschut."

In het bizonder op dit laatste werk wenschen wij de aandacht te vestigen van de lezers van het „Kol. Weekblad", voor zoover zij daarmee nog geen kennis hebben gemaakt. Als bekend mag worden aangenomen, dat in den jare 1917 (21 Januari) een geweldige aardbeving, eigenlijk meer een zeebeving, een groote verwoesting heeft aangericht onder de tempels en openbare gebouwen op het eiland Bali, v.n.l. in Zuid-Bali. [3]) Duizenden gebouwen, waarop de bevolking zoo trotsch was, werden plotseling tot ruines herschapen en zonder ingrijpen der Indische Regeering zou aan den wederopbouw of herstelling vanwege de daaraan verbonden hooge kosten niet gedacht kunnen worden.

Met groote voortvarendheid verleende de Indische Regeering dien steun, doch de groote moeilijkheid was wel voor haar den geschikten persoon te vinden voor het restauratiewerk, een arbeid zooveel omvattend als men bedenkt, dat meer dan 2000 Hindoetempels door de aardbeving waren vernield en het de bedoeling moest zijn om de tempels geheel op de oude wijze te herstellen en dus alle invloeden van buiten af te weren, waardoor de Baliërs wellicht er toe zouden kunnen worden gebracht om ander materiaal te gebruiken dan het oorspronkelijke. Zij had zulk een persoon gevonden in den bekenden architect Moojen, [4]) die zich vrijwillig voor het grootsche werk had aangeboden onder de voorwaarde zelfstandig te mogen optreden, op grond

[1]) *Bali en Lombok*, Overzicht der litteratuur omtrent deze eilanden tot einde 1919, door C. Lekkerkerker, Archivaris van het Bali-Instituut, uitgave v. h. Bali-Instituut, Rijswijk (Z.-H.), Blankwaardt en Schoonhoven 1920.

[2]) *Bali*. Erster Teil: Land und Volk. — Zweiter Teil: Tänze, Tempel, Feste. Verfasser Gregor Krause 1920. Folkwang Verlags. G. M. B. H. Hagen i. W.

[3]) 1358 menschen verloren hierbij het leven en 64000 woningen, 10000 rijstschuren en 2250 tempels werden verwoest of zwaar beschadigd. Zie in *„De volken v. Nederlandsch-Indië"*, onder leiding van Prof. J. C. van Eerde. — *„De Baliërs"*, door C. Lekkerkerker, bldz. 156.

[4]) Hij is o.m. de bouwer van de eetzaal van het Hotel des Indes te Batavia, een mooi degelijk en artistiek stuk werk — beginwerk —, dat indertijd de aandacht trok van een ieder die de zaal mocht betreden.

Feuilleton.

Indië
in den spiegel van den Oceaan.

Beeld van Rust, Lijn en Kleur
door P. J. ZÜRCHER Jr.

XVI.

Je te hais, Océan! tes bonds et tes tumultes,
Mon esprit les retrouve en lui; ce rire amer
De l'homme vaincu, plein de sanglots et d'insultes,
Je l'entends dans le rire enorme de la mer.

Ch. Baudelaire. Obsession. Oeuvres Completes.

De maannacht aan de zee wordt vaak geprezen. Maar naast de vele aanbidders van haar mystieke Schoonheid, bestaat eene categorie, voor welke de Zee, bij Nacht en Manelicht, de belichaming is van het gruwzame, het ijzingwekkende. Deze keert zich vol afschuw van haar af, bevangen door een niet in woorden uitgesproken gevoel van angst en zwaarmoedigheid.

Het eentonige ruischen van het water en de onvaste, gedurig trillende zilveren banen en woelende plekken, vol bleeke glanzing, tot aan den horizont; het spookachtige licht van de verre, eenzame Maan, zij missen bij dezen alle effect van bekoring; integendeel zij vermogen slechts huiver te verwekken voor dit beeld, dat als een afspiegeling van den voortijd, stil en plechtig, doch koud, een beeld van de eerste Schepping, in al hare onherbergzaamheid demonstreert.

Inderdaad, zoo moet de wereld er uit gezien hebben in den tijd toen nog geen leven van hoogere orde haar bevolkte. Het licht dat wegglanst over de zee tot de grenzen van een anderen keerkring, vertelt er van. Gevoelloos en wreed, doch oppermachtig en wonderlijk schoon door dit laatste. Nimmer neigend tot verteedering, waaraan zij wel doet denken, spreekt zij van rustige kracht, die zich bewust is en van wijze bezadigdheid, die zich nimmer laat tarten.

Zoo beschouwt schenkt de zee bij manelicht, met haar grillig spel van zwarte en zilveren lijnen, die zij zoo kunstig door elkander vlecht, met haar onbestemden bleeken horizont en donkere contouren, ongetwijfeld een beeld van ongerepte schoonheid, die *soms* — o, tegenspraak in woorden — huivering verwekt, *altijd* eerbied afdwingt, doch *nooit* een streeling voor de ziel is, zooals zij-zelve die zou doorvoelen, bij eene aanraking van het teeder-schoone waarachtige, dat alleen de dag te bereiden vermag.

Wij menschen, veelal geleid door een droomzieke natuur, geven ons gaarne over aan onze verbeelding, die onbegrensd en sproken-rijk is. Wij turen over den geheimzinnigen, zilver-beslagen plas naar den horizont, achter welken wij, in peinzen en dichten, in vage uitbeelding, dingen opbouwen, die ons doen verrukken en medeslepen, zonder dat wij er ons rekenschap van geven, waarheen wij gaan. Dit heerlijke niet-weten, die verwarde onbestemdheid van gebeuren, dat teugellooze vieren van de banden onzer altijd speelsche fantasie, die ons opvoert tot haar onbegrensd gebied, waar slechts geluk en geen leed bestaat, zij lossen voor een wijle de periode, in welke de realiteit, altijd vervuld van het steeds vol beslommering zijnde dagelijksche leven van arbeid en plichten af; zij ontspannen de ziel en schenken frissche levenskracht aan het zoo vaak moede lichaam, dat ondanks alle schoonheid, niet zou kunnen gedragen worden, zonder die momenten van droomen-onwezenlijkheid......

Voorwaar,
de zee is een opbouwend element, maar ook vaak een vernielende kracht, voor velen......

van zijn jarenlang gemaakte studiën op het eiland zelve, en aan geen enkelen dienstlak verbonden te worden. Het spreekt toch wel van zelf, dat een artist als Moojen moeilijk aan den leiband zou kunnen loopen van B. O. W. ambtenaren, die slechts normaal projecten hebben uit te voeren, waarbij alle artistiek schoon is uitgesloten, z.g. ter wille van de meest mogelijke zuinigheid, die bij de oprichting van gouvernementsgebouwen nu eenmaal moet in acht genomen worden.

Los van alle ambtelijk en bureaucratisch gedoe is het voor den artist alleen mogelijk te arbeiden. Maar het doet ons goed te vernemen dat hij de noodzakelijkheid inzag om hand aan hand te gaan met de bestuursambtenaren op het eiland Bali, zij die met het volk meelevende, de mismoedigheid hadden gadegeslagen van dat kunstlievende volk. waaronder het gebukt ging en als bij de pakken neerzat toen het door de ontzettende ramp werd getroffen.

Wij lezen in het verslag, bldz. 2. „De algemeene „stemming onder de bevolking en hoofden was lusteloos, onderworpen aan het noodlot door de goden „over hen gebracht. In berusting zaten zij bij de resten van hun woningen en erven, bij de armzalige „puinhoopen van hun vele tempels, waaraan zij al „hun liefde en kunnen in volle toewijding hadden „gegeven".

Bij het Balische volk kan het bovenstaande geen verwondering baren, immers in de dorpswetten staat eenmaal geschreven dat „*Wong desa angertanin gumin Ida Batara*", d.i. de dorpelingen bewerken en beheeren het land, het is niettemin het eigendom der Goden. Op Bali kan men wijzen op voorbeelden van gemeenschapszin, zooals men die elders, althans in die mate, niet aantreft. Is de veldarbeid volbracht, dan vereenigen zich de desabewoners en geven hun kracht en kunde in ruil voor wederdienst. „Voor het maken van de meer samengestelde kunst- „volle gebouwen hielpen de, met steun van de „vorsten in „*Sekehé's*" georganiseerde werklieden „en kunstnijveren tegen een geringe vergoeding, „meestal slechts bestaande uit de dagelijksche voe- „ding en zelden uit geld. En *langzaam* aan ontston- „den de vele kunstwerken ter eere van de Goden, tot „vreugde van zich zelf" blz. 3.

In overleg met den Assistent-Resident van Zuid-Bali werd de zeer gunstig bekend staande bouwmeester en kunstnijvere *Goesti Madé Gdé* van Badoeng (Den Pasar) tot hoofdleider van de dagelijksche werkzaamheden aangewezen tot herstel van de Poera Besakih. De bekende parassteen, zoo uitnemend voor de Balische techniek passende, werd gefixeerd op *f* 0.20 per stuk, terwijl een totaal van 50.000 stuks benoodigd was. Met allerlei moeilijkheden had men daarbij te kampen, gebrek aan water, ziekte onder de werklieden (wegens uitbreken van de influenza) en andere.

Op handenarbeid komt het op Bali in de eerste plaats aan, want dat werk staat er in hooge eere. „*Manik—asta—Gina*" is een uitdrukking, die op Bali spreekwoordelijk is geworden! Zij beteekent letterlijk: *Handenarbeid (draagt) vruchten*! De gedachte, het gevoel dat zich in vormen wenscht uit te spreken, doet dit bijna steeds door middel van de hand, door handenarbeid, zegt de Baliër, zoodat slechts *die* arbeid waarlijk vruchten afwerpt! blz. 11 en 12. En die handenarbeid komt tot zijn recht in *sekehé's*, dit zijn vereenigingen op het gebied van het ambachtswezen, die den gemeenschapszin tot grondslag hebben, haast voor elken tak van Balische kunstnijverheid, met uitzondering van het weven, aangezien bijna ieder vrouw weven kan en dus daarvoor geen vereenigingen noodig waren (blz.13).

De architect Moojen treedt alleen regelend en leidend op, vol piëteit en liefde voor de Balische architectuur, die b.v. zijn weerga niet heeft in de schitterende wijze van monumentale erfafsluiting middels gemetselde en gepleisterde muren en die

---

„Onnaakbare Incarnatie van het Schoone
Blijft gij in eindloos-lichte verte tronen."

W. Kloos. — Verzen.

Zoo ligt daar, aan den evenaar, ons eilandenrijk, omspoeld van de zee. De vreemde bezoeker, als hij komt aangevaren, geraakt in vervoering voor de aanbiddelijke schoonheid van het tafereel, dat geleidelijk zich aan zijn blik te ontplooien aanvangt. Gelijk reuzen-bouquetten, rijst het land, hier, daar en overal tegelijk uit den Oceaan omhoog. Het is één pracht al pracht, dat het oog treft, ongezocht, op dezen plek van de aarde, die daar wel rijk gezegend is. Bouquetten van enkel groen, dat in zijn kleurenrijkdom door de onovertrefbare Natuur gerangschikt is, op zoo meesterlijke wijze, dat de hand van den Meester er niet in weg te denken valt. Want het is alles anders en toch hetzelfde. Er is maar ééne stof gebezigd om deze ruimte te bekleeden — levend groen — en slechts ééne kleur in verschillende nuancen en uit deze beide werd een weelde aan vormen en kleur geschapen, waartoe menschenhanden niet bij machte zouden zijn.

Ontzaglijke complexen groen rijzen uit het water op; zij verheffen zich boven den spiegel van den Oceaan en slingeren zich berg-opwaarts tot den top, waar het donker-blauwe, rimpellooze hemelveld, dat ook den Oceaan tot alle horizonnen overkoepelt, hun tot wonder schoon dak zal strekken. Deze tempelruimte is van innige schoonheid en de aanblik er van stuwt den immer naar een verklaring zoekenden sterveling alweer naar die regionen, die buiten het gebied van zijn waarneming gelegen zijn. Hij aanschouwt het in ontroering nu; hij zwijgt, want het schoone heeft zich aan hem geopenbaard en dit heeft alles het zwijgen opgelegd.

Hij stuurt naar die golvingen van groen, die zich hemel-opwaarts slingeren, om dan weder omlaag te stroomen, in onstuimingen drang, en in den Oceaan lijken te verdwijnen. Hij is verrukt over de majesteitelijke rust, die zweeft over heel dit zee-landschap en tuurt naar de elegante blad-ontplooiing der vorstelijke kokospalmen en de zelf-ingetogenheid van den pisang-boom. Door hare teerdere kleur verraadt hij, te midden van het diepere groen, al vrij spoedig zijn aanwezigheid door zijn stille spel van ijdelheid. Hij speelt dit feitelijk onbewust en hij verwekt dan ook geen naijver in zijn gezelschap, waarvan een elk naar zijn aanleg, door de natuur zoo uitermate rijk en schoon getooid is. De kwistige hand van den Schepper moet hier wel door een speciale intentie geleid zijn. Waarom juist op dezen plek van de aarde alles, terwijl andere streken zoo stiefmoederlijk bedeeld zijn? Het antwoord op deze vraag voorbijgaande, dringt zich al weder een andere op. Hoe komt het, dat in deze dreven, àlles, in zoo eendrachtig begrijpen, geworden is? Want er is niet slechts schoonheid aan kleur, er is ook schoonheid door rust en onderlinge harmonie. Deze drie, zijn zij uit elkander voortgekomen, of is er toeval dat haar deed paren? En deze rust, ze is op zichzelve een verschijnsel van hoogere orde, dan de rust, die men op andere zeeën, in Noordelijke dreven, ontmoet. Zij, de tropische, belichaamt al weer het wezen van den gedachten voortijd, door niemand gekend, doch door een ieder begrepen, terwijl dat andere beeld van rust, meer neigt tot de stilte, ontstaan in een omgeving waaraan het geroezemoes van het dagelijksche leven onttrokken is.

Deze en meerdere problemen vragen om oplossing. De ziel smeekt er om; zij, smachtend naar de ontsluiering van het groote mysterie: hoe en waarom alles gekomen is, gunt den sterveling nimmer rust. Zij vorscht en zoekt verband en tracht te verklaren, de dingen, die haar boeien en immer weer, gekomen tot de grenzen van haar kunnen, geeft zij zich gewillig over aan de Macht van het Ondoorgrondelijke, die haar belette verder te gaan.

(Wordt vervolgd.)

voor de oprichting van poeri's [5]) als bij intuitie de mooiste ligging weet uit te zoeken. Er bestaat dus niet het minste gevaar, dat door hem Europeesche motieven worden toegepast voor de herstelling der vernielde woningen van de hoogste Balische vertegenwoordigers van het gezag in hun districten, zij het ook dat voor de nieuwbenoemde Poenggawa's, die in ons bestuurssysteem in een geheel andere verhouding tot de bevolking staan dan de voormalige hoofden van dien rang en met die machtbekleeders niet veel meer gemeen hebben dan den naam (zij worden door de bevolking voor niet meer dan ophalers van belasting-padjék aangezien) wel de meest aangewezen weg zal zijn ambtswoningen op te richten, maar dan toch zeker niet volgens het weleer geldende normaal project van de B.O.W. Van grootere beteekenis zoowel uit een cultuurhistorisch als esthetisch oogpunt moeten de *Poera's* [6]) genoemd worden, waaraan Moojen een apart hoofdstuk wijdt, blz. 21—31. Wij teekenen daaruit aan, dat de *Poera Besakih* bekend staat als de eerste en meest heilige en dat daarna volgt: de *Poera Batoer* of anders genaamd: de *Poera van den goenoeng Lebah*. De roep van heiligheid, die van dezen Poera uitgaat, is na de laatste uitbarsting van den Batoer in 1905 nog zeer gestegen door de wonderbare wijze, waarop hij toen is gespaard voor algeheelen ondergang. De gloeiende lavastroom werd immers juist bij de hoofdpoort op niet te verklaren wijze gestuit! lezen wij op blz. 24. „Wie eenmaal dezen „tempel aan den voet van den somberen vuurhaard „Batoer heeft bezocht," zegt Moojen blz. 24, „wie „slechts éénmaal van af den ouden kratermond „langs den weg van Panalohan naar Rintamani, „dit heiligdom heeft aanschouwd, gelegen temidden „van die majestueuse schoonheid van het geweldige „vulkanenlandschap, het silhouet van zijn meroe [7]) „teekenend in het bruin-zwart van den met diep „blauw waas overtogen gestolden lavastroom, die „ zal niet vragen naar woorden om de schoonheid „van deze plaats te roemen; de meest ongevoelige „voor esthetisch genot zal hier met klaarheid kun„nen erkennen de hooge beteekenis van de natuur„lijke gave, die den Baliër in zoo hooge mate eigen „is; het kiezen van de omgeving waarin hij zijn „kunstscheppingen weet te plaatsen en waardoor „hij hen tot een klimax van vereering weet op te „voeren. Ook uit een architectonisch oogpunt heeft „het gebouwencomplex groote waarde en is het van „meer beteekenis dan de tempels van „Besakih".

De *Poera Pedjeng*, die zijn vermaardheid over geheel Bali heeft te danken aan het bezit van een keteltrom, welke bij de Baliërs bekend staat onder den naam van „*Maan van Bali*" en die volgens overlevering op zekeren dag uit den hemel is komen vallen, is een bouwstuk van een zeer ouden datum, waarvan de mooie beelden een nauwe verwantschap toonen met Javaansche kunst. Daarom reeds is deze tempel een herstelling en verzorging overwaard.

Maar ook de geheel uit grijzen koraalsteen opgebouwde zeetempel van Zuid-Bali, de Poera Sakénan, de eenige tempeltoren, dien Moojen op Bali zag, op een landtong aangelegd, komt onder zoo vele andere Poera's voor herstelling in aanmerking. De voornaamsten dezer tempels worden door Moojen in zijn verslag beschreven, en verwijzen wij den lezer naar de bladzijden 26—31. Het is hoogst interessant wat hij ons van elk dier tempels weet te vertellen.

Hoe behartigenswaardig zijn Moojen's woorden dat in een land als Bali, dat met uitzondering van de enkele centra waar de Europeaan, met zijn onvermijdelijken nasleep van Chineesche tokohouders en andere handelaren, zich heeft gevestigd, nog zoo zuiver en gaaf zijn eigen Hindoe-Balische kultuur heeft weten te bewaren, zoodat het niet alleen een *unicum* is geworden in dit eilandenrijk, doch zelfs wereldbeteekenis heft verkregen, — het voor een Regeering die weet te zijn: leider en behoeder van zoowel het geestlijk als het materieel bezit van het volk, niet moeilijk zal vallen, dit hooge bezit tegen verwording te beschermen! blz 32.

Doch de ambtenaren van het Indisch Gouvernement zullen in de eerste plaats hebben mee te werken om dit doel te bereiken en van harte hopen wij, dat de architect Moojen zich aan overdrijving schuldig maakt, waar hij zegt (blz. 33) dat er nog *velen* zijn, die iedere poging, welke wordt aangewend tot behoud en bevordering van de landseigen cultuur, met „*onzin*" bestempelen.

Waar Staatsblad 1916 no. 278 het behoud van natuurmonumenten waarborgt, daar zal het volgens hem dringend noodzakelijk zijn, dat Staatsbescherming ook wordt uitgebreid ten behoeve van kultuurmonumenten en kultuurinstellingen in het algemeen en in het bijzonder van het geheele eiland Bali, omdat in een land als Bali de lands eigen schoonheid zetelt in de zeden en gewoonten, in den godsdienst en in de kunst van het volk.

Moojen's verslag is verlucht met een 19-tal zincografische reproducties van verschillende poeri's en poera's, die zonder uitzondering wazig zijn en het overigens zoo sympathieke verslag niet tot sieraad strekken. Voor de zooveelste maal hebben wij te constateeren dat men het in Indië in het reproduceeren van fotografische afbeeldingen, de weinige uitzonderingen daargelaten, nog niet ver heeft gebracht.

A. R. v. O.

[5]) *Poeri's* zijn kratons, vorstenverblijven, hoewel de woningen van andere zeer aanzienlijke personen ook wel *poeri* genoemd worden. Zooals men weet, is het vorstenbestuur op Bali nu verdwenen. Er zijn nog maar drie echte poeri's op Bali over, van die vorstenfamilies, die niet door geweld hun land verloren, n.l. te Karang-Asam, Gianjar en Bangli. De beide laatste zijn grootendeels verwoest bij de geweldige aardbeving van 21 Jan. 1917. Zie „*De Baliërs*" boven, blz. 156.

[6]) *Poera* is de algemeene naam voor tempel, die uit één of meer ommuurde hoven bestaan, waarvan de muren met rijk beeldhouwwerk versierd zijn. De toegangspoort heet *tjandi bentor*, een rijk behouwen en versierde pyramide, in verticale richting in tweeën gespleten, de helften zoover van elkander staande, dat een nauwe doorgang vrij komt. Vooral het prachtige, in verschillende kleuren uitgevoerde snijwerk treedt op den voorgrond.

[7]) *Meroe's* zijn pyramidevormige bouwsels met een oneven aantal, naar boven kleiner wordende daken, met idjoek gedekt. Het grootste getal dezer daken, alleen voor de aanzienlijkste tempels, bedraagt elf. Het bovenste dak loopt uit in een vertikalen balk, bekroond door een soort van glazen karaf; de voet van de méroe vormt een kubusvormig houten vertrek, waartoe een smal deurtje toegang verleent. In het midden van dit vertrek is een putje, waarin zorgvuldig en eerbiedig eenige gouden plaatjes, *pripih's*, van magische teekenen voorzien, benevens 9 edele steenen worden bewaard. Want het is in deze voorwerpen, dat de goden, op gebed der priesters neergedaald, zich verlichamelijken, en de méroe zelve is niet anders dan eene symbolische nabootsing van den Godenberg, den *Meroe, Soemeroe* of *Mahameroe*, waarlangs de Goden op aarde afdalen en die op Bali wordt vertegenwoordigd door den Goenoeng Agoeng. De méroe's dienen dus alleen voor de aanroeping der hooge Goden en komen niet in alle tempels voor.

Zie: „*De Baliërs*", door C. Lekkerkerker, boven blz. 163.

Indische Ervaringen en Indrukken.

In *De Telegraaf* van 17 Dec. lezen wij:

Eindelijk zal het Hollandsche publiek dan toch wel belang gaan stellen in zijn grondgebied in Azië, na daarop drie eeuwen „bezitsrechten" te hebben. Tal van scribenten in dagbladen en tijdschriften, gesteund door lofwaardige pogingen van diverse vereenigingen, dragen voortdurend het hunne er toe bij. Zij allen beijveren zich het Indische leven, door door dit van verschillende zijden te schetsen, in Holland meerdere bekendheid te geven.

Zoo trad dan voor de vereeniging „Oost en West" de heer J. E. Stokvis, oud-hoofd-redacteur van de „Locomotief, voor een aantal genoodigden op om hun allen te vertellen van zijn ervaringen en indrukken. Nu kan een journalist in een verblijf van zes jaren in Indië meer „experience" opdoen dan een bureauman in twintig jaren en hedenavond waren wij dan ook in de gelegenheid ons er van te overtuigen, dat de heer Stokvis niet tot de „bureaumannen", in ambtelijken zin, behoorde.

Spr. was kort in hetgeen hij te zeggen had. En

dit was zijn groote verdienste, dat hij in zoo betrekkelijk weinig woorden, zoovéél gezegd heeft. Want hij boeide zijn auditorium niet door zijn ijzingwekkende verhalen, avonturen uit een rimboe of zenuwschokkende voorvallen van anderen aard, doch eenvoudig door een waarschuwing te richten tegen zelfoverschatting. De wijze waarop spreker dit deed, vormde door zijn bijzonderen vorm een bijzondere attractie. Hij deed dit subtiel, geestig, maar bovenal psychologisch waar. Hoe gemakkelijk komt — als van zelf — die zélf-overschatting niet over den in Indië „geïmporteerden" Europeaan. De maatschappelijke verhouding van Inlander tot Europeaan leidt er als van zelf toe en spr. toont aan, hoe noodzakelijk het is zich daartegen reeds te voren krachtig te wapenen. Want die zélf-overschatting, zij is een maatschappelijk probleem en zij beheerscht als zoodanig in de maatschappelijke en Bestuurs-verhoudingen, zoo ongeveer alles. Bovendien leidt zij — bij niet tijdige beheersching — tot een ziekte, die later tropenkoller tot eindpunt kan hebben.

Na afloop zijner belangwekkende rede, opende spr. de gelegenheid tot het stellen van vragen, waarvan een bescheiden gebruik werd gemaakt.

Een serie lichtbeelden, met kennis van zaken en vaak met een noot van humor door den spreker toegelicht, luisterde den avond op, die namens het bestuur van de recipieerende vereeniging met een woord van dank en groote waardeering aan den spr. werd besloten.

Een Bezoek bij den Heer Imandt.

(Tropisch Kunstschilder).

(Ingezonden).

Deze rijk begaafde man is blijkbaar op Java lang geen onbekende meer. Van Magelang naar Solo overgeplaatst en nu werkzaam aan een der lagere scholen alhier, deed zijn vermaardheid al spoedig de ronde. Ieder kunstminnaar gaat naar zijn gastvrije woning om iets moois te aanschouwen en tevens te zien of er een enkel stuk van zijn arbeid kan aangekocht worden.

Ook ik nam op een dag de vrijheid een kijkje te nemen. Eenigszins met gemengde gevoelens trad ik binnen, maar spoedig werd ik gewaar, dat hier echte kunst te aanschouwen was.

Naar aanleiding van zijn geëxposeerde stukken op de „Jaarbeurs" te Bandoeng heeft *„Het Indische Leven"* eenigen tijd geleden een korte beschrijving van zijn kunstgewrochten gegeven. Tevens een portret van den schilder, benevens enkele afdrukken zijner mooiste werken. Nog versch in het geheugen voor mij liggen daar de schoone natuurtafereelen van Java's bergland. Het is niet moeilijk het ware en echte in M. Imandt's werken te erkennen. Dat is Java! Zonder twijfel hebben we hier te doen met een scherp natuuropmerker. Een zonsondergang in het bergland was zeer rustig weergegeven, bijzonder mooi het gloeien der tallooze plooien van het gebergte. De Indische schemering schenkt in tegenstelling met het onrustige schelle der heete middagzon, een zeldzame rust en soberheid. Een rijp padiveld bij dag was wel zeer goed geslaagd; hoe prachtig komt daarbij uit de macht der tropische zon, die de toppen der boomen kan wegdoezelen voor ons oog. In zijn strand- en vooral zijn zeegezichten ligt zeer zeker het beste wat zijn kunstgenie kan geven.

Een oogenblikje had ik het genoegen iets van den heer I. omtrent zijn voorstudiën te vernemen. Zijn eerste opleiding geschiedde in het land der Vlamingen. Hij bezocht de Antwerpsche academie. Veel strijd heeft hij doorgemaakt. De ouderlijke opvatting, dat hij wel de kunst mocht beoefenen, maar gelijktijdig de gewenschte onderwijsacten moest behalen, was wel begrijpelijk, maar tevens zwaar om te volbrengen. Nog steeds wordt de dubbele levenstaak volbracht, niettegenstaande zijn lichamelijke zwakheid. De groote familiekring, waarvoor gezorgd moet worden, maakt het noodzakelijk, dat hij ook zijn paedagogische taak voortzet.

Moge hij veel belangstelling ondervinden van kunstvrienden, die gaarne hunne woningen sieren met ware kunst.

W. J. BLASE-CRAAMER,
Solo, N. O.-I. (Nov. 1921).

Persoverzicht uit de Indische Bladen en Tijdschriften.

UIT DE EUROPEESCHE PERS.

De nieuwe Vice-president.

De benoeming van dr. E. Moresco, secr.-generaal van Koloniën, tot vice-president van den Raad van Indië, heeft in hooge ambtelijke kringen te Batavia een wrevel verwekt, die zich afspiegelt in enkele organen der hoofdstedelijke pers. De benoeming wordt voorgesteld als een vriendendienst van minister De Graaff, waarbij 's lands belang heel niet in tel is geweest en de benoemde wordt uitgeteekend als een onbeduidende en overbodige figuur.

De *Loc.* — van 21 Oct. — zegt hiervan o.m.: Op deze vraag komt het hier uitsluitend aan: Is de benoeming juist? En dan meenen ook wij, dat het verkeerd was de keuze te doen vallen op een ambtenaar, die juist de laatste belangrijke jaren van Indië's staatkundigen en economischen opgang niet ter plaatse zelve heeft meegemaakt. Dit behoeft echter geen reden te zijn om onrecht aan de reputatie van dr. Moresco te doen. De nieuwe vice-president moge niet zijn de practijkman, dien wij gaarne hadden gewenscht, hij is het tegendeel van een onbeduidend en onbekwaam ambtenaar.

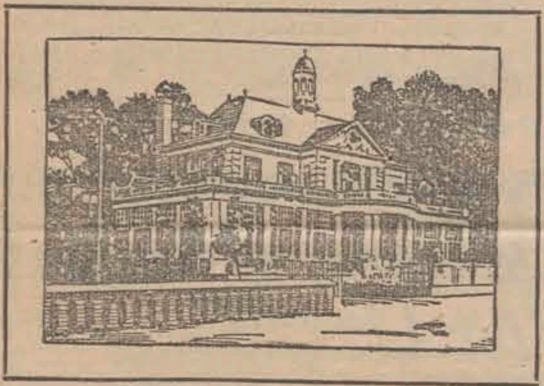
Tegen het eind van 1904 als referendaris zijn loopbaan bij de Algemeene Secretarie begonnen, was hij na 2½ jaar gouvernementssecretaris. Het was zeker ook niet zonder appreciatie voor zijn bekwaamheid, dat men hierna op hem de keuze liet vallen bij het formeeren van het leeraarskorps voor de Ned.-Indische Bestuursacademie te Den Haag. Hij kreeg een studievak te doceeren, waarvan nog geen „antecedent" bestond: de vergelijking der koloniale bestuursstelsels. Hij heeft het materiaal hiervoor geheel zelfstandig moeten verzamelen en de wijze, waarop hij zich kweet van zijn taak, heeft zoozeer de aandacht getrokken, dat hij door den Senaat der Leidsche Universiteit voor een eeredoctoraat in aanmerking werd gebracht. Zij, die den cursus bij dr. Moresco volgden, denken met waardeering daaraan terug. In Indië teruggekeerd, zou hij in aanmerking gekomen zijn voor algemeen secretaris, indien zich hooge invloed niet tegen zijn benoeming had verzet. Inderdaad schijnt dr. Moresco uit Buitenzorg wat men noemt „weggepromoveerd" te zijn tot directeur van onderwijs. Dat zoo iets echter niet behoeft te pleiten tegen de capaciteiten van een ambtenaar, zal elk kenner der Buitenzorgsche hofsfeer beamen. Dr. Moresco heeft slechts kort aan het hoofd van het Onderwijsdepartement gestaan en is daarna opgetreden als secretaris-generaal van het Haagsche departement, waar minister De Graaff ongetwijfeld een stevigen steun aan hem had.

Een bekwaam man is het ontegenzeglijk, die generaal Swart komt vervangen. Maar levert Indië niet mannen op, die aan bekwaamheid nog paren een meer actueele kennis van de Indische Maatschappij? Onder hen ware beter een keus gedaan.

De *N. Soer. Crt.* acht het geen gewicht in de schaal leggen of de heer Moresco werd gekozen, dan wel voor dezen een ander, nu mr. Fock Gouverneur-Generaal is. De benoeming is slechts van secundair belang.

Men spreekt, gedreven door tegenzin over het „bewind" van den tegenwoordigen minister, over „vriendjes-systeem"; dat is best mogelijk; doch waar vaststaat, dat dr. Moresco een hoogst bekwaam man is......

Wat wil men eigenlijk? Had men hem dan moe-

ten passeeren, juist omdat hij samen met den heer De Graaff op de Alg. Secretarie heeft gewerkt? En is er dan zooveel keus? Het blad betwijfelt dat. De benoeming van dr. Moresco aanvaarde men met een zekere onverschilligheid; hij of een ander, het is, in de tegenwoordige omstandigheden, precies hetzelfde.

Veertig millioen per jaar.

De bedevaart naar Mekka van 1921 is thans vrijwel afgeloopen; dit jaar bedraagt het aantal pelgrims uit Ned.-Indië circa 40.000, een zeer belangrijk getal. De *N. Soer. Crt.* berekent, dat elke bedevaartganger voor de reis *f* 350 en voor zijn onderhoud *f* 650 uitgeeft, ongerekend de extra's, die daarbij komen, zooals voor hun hadji-uitrusting, enz.

Veertig millioen guldens dus per jaar voor één bedevaart, zucht de *Deli Crt.*, het is een reusachtig bedrag voor een land, welks bevolking allesbehalve welvarend is en waar een gezeten burgerstand vrijwel niet bestaat. En dan, het gaat hier slechts om één jaar, en men zou duizelen van de cijfers, indien men de kosten berekende over een menschenleeftijd. Toch ligt het voor de hand, dat men vraagt naar het aantal milliarden, dat tijdens een menschenbestaan geleidelijk uit Java wegvloeit. Een bevolking, welke zoo weinig productief is, welke nog bijna geheel de geschiktheid mist om de schatten van eigen bodem voor zichzelf productief te maken; welke zich voor een zeer groot deel het geheele leven beweegt nabij de grens van armoe en gebrek...... zoo'n bevolking heeft geen tientallen millioenen per jaar te missen.

Is een bedrag van *f* 40 millioen gering voor een volk, dat zich door een modern cultuurbedrijf, door industrie en handel de beschikking over machtige bedragen heeft weten te verwerven, het wegvloeien dezer som neemt het karakter aan van eene calamiteit voor een volk, waarvan slechts een gering percentage zich wist uit te werken boven den stand der heel kleine landbouwers, daglooners en koelies.

En dan zijn er nog de talrijke andere bezwaren, waaronder niet het minst het verlies aan menschenlevens, aan volksgezondheid. Alleen op de „Celebes", die einde October in Indië arriveerde, waren onderweg een dertigtal hadji's gestorven. Vooral bij terugkeer van Mekka te Djeddah zien zij er afschuwelijk uit; sommigen sterven van zwakte en uitputting in de prauwen, welke hen naar boord moeten brengen.

Zoo is de jaarlijksche bedevaart, vooral in economisch opzicht, eene ramp voor Indië, eene gevaarlijke drainage van het in verhouding zeer geringe Inlandsche bezit. En het ongelukkigste is: dat niemand er iets tegen kan doen. Mist men alzoo het recht onze Regeering terzake eenig verwijt te doen, zeker is men verplicht, bij elke van Inlandsche zijde emaneerende klacht over kapitaalsgebrek, bij elk beroep, dat wordt gedaan op financieele hulp van het Westen wegens eigen onmacht, te wijzen op de tientallen millioenen, die jaarlijks worden weggeworpen, zonder dat land en volk daarvan ook maar het minste nut trekken.

Inlandsche werkkrachten.

De leiders der Machinefabriek Braat te Soerabaja geven in hun gedenkboek, bij gelegenheid van het 20-jarig jubileum van de zaak, een beschouwing over de Inlandsche werkkrachten:

Eerstens is de Inlander van huis uit een landbouwer, en geen handwerkman of toekang; hoewel de bewijzen er zijn, dat er wel een goed werkman van te maken is.

Tweedens is de graad van ontwikkeling nog gering, het aantal analphabeten te groot, zoodat er heel veel kaf onder het koren is.

Dan staat ook physisch de Inlander, als gevolg van klimatologische en andere oorzaken, achter bij den Europeaan, en zoo zijn er nog meer nadeelen te noemen.

Het resultaat van een en ander is, dat de arbeidsprestatie per eenheid belangrijk lager is dan in Europa, en, al wordt dat ook gecompenseerd door een veel lager loon, zoo was de verhouding voor den oorlog van dien aard, dat de meeste Indische fabrieken, mede ten gevolge van andere bijkomende omstandigheden, niet goed tegen Europa konden concurreeren. Ook onder de huidige verhoudingen is de concurrentiestrijd voor Indië moeilijk, vooral, daar in Europa de loonen in dalende richting zijn; daarentegen is in Indië, niettegenstaande de groote stijging gedurende de laatste jaren, momenteel nog niet te zeggen of de top bereikt is, als gevolg van de actie van enkele politieke drijvers.

Doch ook op de kwaliteit van het werk van den Javaan valt nog af te dingen en dient men een zeer strenge Europeesche contrôle te handhaven, wat eveneens de kostprijs van het product nadeelig beïnvloedt.

Evenwel staan naast deze minder goede eigenschappen ook vele andere goede. De Inlandsche werkman, over het algemeen sober en nogal gemakkelijk te leiden, is van huis uit niet brutaal en gaat gewoonlijk kalm zijn gang. Bij goede leiding is er veel van te maken en staat men vaak verbaasd wat zij nog tot stand brengen. Omgekeerd is evenwel door het verschil in godsdienst en „adat" de Inlandsche werkman voor zijn Europeeschen werkbaas vaak een raadsel; men moet soms met veel tact optreden om conflicten te vermijden, vooral in de vorige jaren, toen door de hierboven vermelde politieke acties de Inlandsche werkman, die eigenlijk nog niet meer als een groot kind is, nogal uit zijn evenwicht kwam.

De *Java-Bode* — van 31 Oct. — vestigt speciaal de aandacht op bovenstaande critiek, die aan eerlijkheid en onpartijdigheid niets te wenschen overlaat. Deze stem-uit-de-practijk verdient in wijder kring gehoord te worden.

Madoereezenbloed.

Op de onderneming Djatiroto gaf een Madoereesche koelie zijn vrouw haar ontslagbriefje. Deze liet zich daardoor niet intimideeren en vond reeds den volgenden dag in Pa Mad een nieuwen beschermer, hetgeen den eersten echtgenoot dermate verdroot, dat hij zijn landgenoot met een groote arit te lijf ging en hem het hoofd kloofde, een arm bijna van het lichaam scheidde en een deel van den linkerhand afsloeg. Waarna hij zich, volgens de *Ind. Crt.*, kalm bij het dessahoofd aanmeldde.

De opkomst en ontwikkeling van Australië.

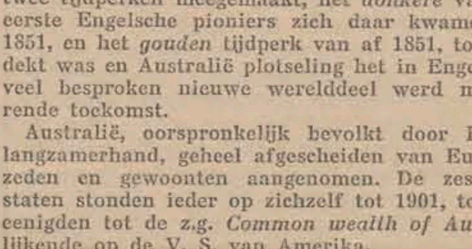
Het is zeer merkwaardig in hoe korten tijd Australië zich heeft weten op te werken en ontwikkelen, schrijft de *Java-Bode*. Het was de bekende Captain Cook, die het eerst van uit Engeland een reis naar Australië ondernam en aan hem was te danken, dat in 1788 de eerste Engelsche pioniers met 29 schapen, 5 runderen, 7 paarden en 12 varkens daarheen trokken, om in het Z.O.-deel daarvan New South Wales te stichten. Op het oogenblik telt New South Wales ongeveer 87 millioen schapen, 12.800.000 runderen, 2.500.000 paarden en 1.000.000 varkens. Sedert 1788 heeft Australië twee tijdperken meegemaakt, het *donkere* van 1788, toen de eerste Engelsche pioniers zich daar kwamen vestigen, tot 1851, en het *gouden* tijdperk van af 1851, toen er goud ontdekt was en Australië plotseling het in Engeland en Europa veel besproken nieuwe werelddeel werd met een schitterende toekomst.

Australië, oorspronkelijk bevolkt door Engelschen, had langzamerhand, geheel afgescheiden van Europa, zijn eigen zeden en gewoonten aangenomen. De zes zelfbesturende staten stonden ieder op zichzelf tot 1901, toen zij zich vereenigden tot de z.g. *Common wealth of Australia*, veel gelijkende op de V. S. van Amerika.

Wat de voortbrengselen van Australië betreft, de schapenteelt speelt er een groote rol. De export van wol bedroeg het laatste jaar 734.400.000 pond. De schapenteelt brengt verder mede de export van bevroren schapenvleesch door de z.g. *cold storage*, alsmede uitvoer van schapenhuiden.

Van veel belang is ook de bereiding van boter en kaas. Het aantal fabrieken daarvoor bedraagt in Australië 557. Eveneens wordt veel gecondenseerde en gestereliseerde melk uitgevoerd, alsmede ham en gezouten spek.

Vruchtenteelt treft men aan, wat vruchten als de banaan, annanas, sinaasappel enz. betreft in Queensland en wat appelen, peren, druiven enz. betreft in Tasmania. Tot

voor den oorlog heeft Australië niet kunnen concurreeren tegen Californië, wat betreft de z.g. vruchten op water. Thans is daar verandering in gekomen.

De Australische jams en wijnen hebben hun weg gevonden tot de Londensche markt, waar zij zeer gewild zijn. Voor 1921 wordt een record verwacht betreffende den wijnexport, die geschat wordt op 8 millioen gallons.

De suikerproductie in Australië is onvoldoende en zelfs niet eens toereikend voor eigen gebruik.

Op gebied van mooi, hard timmerhout evenaart Australië Canada, Rusland, Britsch-Indië en de Ver. Staten. Het heeft n.l. ongeveer 102.000.000 acres met de mooiste houtsoorten.

Op gebied van mijnwezen werd in 1797 in N. South Wales het eerst steenkool gevonden. Tegenwoordig bedraagt de productie daarvan in geheel Australië 10 millioen tons per jaar. De New Castle steenkool wordt het duurst betaald. Verdere delfstoffen zijn zilver, koper, tin, ijzer en goud, die in groote hoeveelheden gedolven worden. Niettegenstaande dat staat de ijzer- en staalbewerking en het vervaardigen van machinerieën enz. in Australië nog op een lagen trap van ontwikkeling.

Scheepsbouw kent Australië ook nog niet, maar men is tegenwoordig doende om scheepstimmerwerven op te zetten. Het totaal van het laadvermogen van vreemde vrachtschepen, die in 1920 Australië aandeden, bedroeg 6.180.486 ton, waarvan 15.497 voor rekening van Deensche schepen.

Australië heeft goede afzetgebieden gevonden in Voor-Indië, Hongkong, Japan, Ceylon, J a v a, de Philippijnen en de Straits voor hare producten: steenkool, graan, metalen, huiden, hout, boter, gecondenseerde melk en allerlei vruchten en eetwaren in blik.

Zeer interessant is het na te gaan, hoe Australië in vreemde landen op gebied van handel en nijverheid vertegenwoordigd is. Men zal zien, dat I n d i ë op dat gebied nog verre ten achter is, alhoewel in de laatste tijden daarin verbetering komt.

In Londen wordt Australië vertegenwoordigd door een High Commissioner, bezoldigd door de federatie en een agent-generaal voor ieder van de zes staten, die ieder door hun eigen staat betaald worden. De High Commissioner regelt en brengt advies uit inzake alle handelsaangelegenheden, financiën, propaganda, emigratie, enz.

In Amerika wordt Australië op dezelfde manier vertegenwoordigd. In Frankrijk geschiedt de vertegenwoordiging door tusschenkomst van de British Chamber of Commerce te Parijs. In Shanghai en Hongkong heeft Australië Trade Commissioners, terwijl het in Denemarken wordt vertegenwoordigd door de Danish-Australian Chamber of Commerce.

UIT DE INLANDSCHE PERS.

Loontrekkenden in dienst van de Nederlanders, in Ned.-Indië.

De persoon, die zich „Afzender" teekent, wijst in de „Sinar Sumatra" van 25 Augustus 1921 op het bestaande feit, dat er groote ongerustheid heerscht onder het loontrekkend personeel in dienst van de Nederlanders in Ned.-Indië, sedert het bestuur er op uit is, door vermindering van personeel, het financieel evenwicht te herstellen.

Die maatregel is des te ernstiger voor hen, omdat de loontrekkenden gewoonlijk alleen geschikt zijn voor de functie welke zij bekleeden en bij het verlaten daarvan veel moeite hebben bij het zoeken naar en slagen in een anderen werkkring.

Bovendien hebben zij hunne geheele levenswijze ingericht op de bestaande regelmatige maandelijksche uitkeering van het traktement, dat gewoonlijk altijd verbruikt wordt.

Al moge die toestand nu ook al niet volmaakt zijn, dit komt er minder op aan, zegt de schrijver, omdat men zich aan dien toestand geheel heeft aangepast en regelmatig de maandelijksche loonen ontvangt.

Door wijs beleid, zegt hij, is het den vorigen Landvoogd gelukt een deel van de winsten, die door het groot-kapitaal in Ned.-Indië in de oorlogsjaren zijn gemaakt, af te zonderen ten behoeve van de in dienst zijnde loontrekkenden, eene hulp, die niet gering is geweest, in aanmerking genomen het feit, dat een duurtetoeslag werd toegekend van 60 pCt., welke als een voorloopige traktementsverhooging werd beschouwd en welke moest beletten dat het loontrekkend personeel in al te slechte conditie geraakte.

De toestanden zijn sedert veranderd en is door den tegenwoordigen Landvoogd de opdracht gegeven om het ontslag uit den dienst onmiddellijk toe te kennen aan hem of haar, die er om vraagt en niet meer te onderzoeken naar de oorzaak waarom het ontslag werd aangevraagd, zooals vroeger wel het geval was.

Die maatregel kan misschien wel aanleiding geven dat de beoogde vermindering van personeel en dientengevolge eenige gewenschte bezuiniging wordt bereikt, doch die zuinigheid zou dan toch hierop neerkomen, dat de loontrekkenden mede betalen aan de afbetaling van de landsschulden van Ned.-Indië, die jaarlijks toenemen.

De schrijver ziet in den gemelden maatregel eene soort van straf, die aan de getroffenen en hunne gezinnen groote moeilijkheden zal veroorzaken en beveelt ten aanzien van het Inlandsche personeel aan geen wachtgelden toe te kennen, doch geldelijke voorschotten te verstrekken, ten einde hen daarmede in staat te stellen tuinen aan te leggen.

Wanneer verder geen uitgifte van erfpachtsgronden meer plaats heeft aan vreemdelingen, dan zou de Inlander er beter aan toe zijn en de Indische staatsschuld geleidelijk kunnen verminderen, terwijl het moreele voordeel zou worden verkregen dat de meening veld won, dat de Regeering werkelijk iets voor den Inlander voelt en wil doen.

Dergelijke voorschotten zijn, naar schrijvers meening, beter besteed dan die, verstrekt aan ambtenaren voor de aanschaffing van auto's, enz.

Moord, gepleegd op den Opzichter der Staatsspoorwegen Laurens, te Djatibarang.

In hetzelfde nummer van de „Sinar Sumatra", als boven vermeld, wordt ten aanzien van dit misdrijf uit Cheribon medegedeeld, dat, op den avond van den 24en Augustus 1921, ten huize van den President van de Sarikat Islam te Djatibarang, een feest werd gegeven, dat door de 2 opzichters bij de Staatsspoorwegen Laurens en Koenraad, die in beschonken toestand waren, waarschijnlijk ongenoodigd werd bezocht.

Onmiddellijk schoten een 10-tal gewapende Inlanders toe, met het gevolg, dat Laurens een gevaarlijke steekwond in de buikstreek ontving.

De hulp van den geneesheer te Indramajoe werd terstond ingeroepen en Laurens met den exprestrein naar het militair hospitaal te Tjimahi vervoerd.

Koenraad werd niet gewond, doch verkeerde na het gebeurde in een onrustigen en gejaagden toestand.

Een later ontvangen bericht meldde, dat de president van de Sarikat Islam Vereeniging als dader van het misdrijf in voorloopig arrest was gesteld.

Volgens gegevens van anderen zou de zaak zich als volgt hebben toegedragen.

Er was feest ten huize van den president der Sarikat-Islam Vereeniging.

De beide opzichters vroegen muziek te laten maken en toen het feest was afgeloopen, vroegen zij hen door de muziek te laten volgen.

De president der Vereeniging weigerde dit verzoek, waarop hij door Laurens werd uitgescholden. Hij verzocht beide opzichters hem te volgen.

Deze voldeden daaraan, doch plotseling keerde de President zich om en verwondde Laurens in de buik met een steekwapen.

Koenraad vluchtte en werd nagezet door de leden der Vereeniging.

Hij wist vermoedelijk te ontkomen; in elk geval had men hem den volgenden morgen nog niet kunnen vinden.

Tengevolge van de zware verwonding van Laurens, werd het noodig geacht hem van het militair hospitaal te Tjimahi over te brengen naar dat te Batavia.

Toen hij daar werd aangebracht, was evenwel geen geneesheer aanwezig.

Ook was te Weltevreden geen auto aan het station en heeft men 1½ uur moeten wachten op een brancard, waarmede het vervoer moest geschieden.

Bepaald fraai kan men een dergelijken gang van zaken niet noemen, zegt de schrijver.

UIT DE CHINEESCHE PERS.

Vervanging van wijlen den Majoor der Chineezen te Medan, den Heer Tjong A Fie.

Volgens mededeeling, voorkomende in de „Sinar Sumatra" van 24 Augustus 1921, kan weldra de vervanging van wijlen den majoor der Chineezen te Medan, den heer Tjong A Fie, tegemoet worden gezien.

Die vervanging zal geschieden volgens eene nieuw in het leven geroepen organisatie, in dien zin, dat de betrekkingen van majoor-Chinees, kapitein-Chinees en luitenant-Chinees worden opgeheven en daarvoor in de plaats komen Chineesche ambtenaren 1e en 2e klas, die van landswege worden bezoldigd.

De tegenwoordige functionarissen blijven met hunne titels gehandhaafd, totdat zij op de eene of andere wijze uit dienst treden.

Het begraven van de Chineezen te Bandoeng (Java).

Het staat nu eenmaal in verband met de Chineesche godsdienstige opvattingen vast, dat het tijdens zijn leven uitzoeken van een stuk grond voor zijn graf een belangrijke aangelegenheid is voor den Chinees.

Of dat terrein nu wat ver van de gewone begraafplaats is gelegen, komt er voor hem minder op aan, als het maar voldoet aan de eischen, die men zich heeft voorgesteld.

Ter hoofdplaats Bandoeng schijnt dat zoeken naar een terrein voor een graf, vooral voor de meer arme Chineezen, veel voeten in de aarde te hebben, schrijft „Ela-Elo" uit Tasikmalaja in de „Perniagaän" van 16 Augustus 1921, sedert de gemeenteraad die aangelegenheid in handen heeft genomen en voor het begraven van de Chineezen te Tjikadoet zulke strenge voorschriften in het leven heeft geroepen.

De in den gemeenteraad aanwezige Chineesche leden behandelen elk door den vreemdeling voorgebracht voorstel, al is dit ook nog zoo zwaar voor de rasgenooten, vrijwel „en bagatelle" en houden slechts rekening met den wensch dat de gemeentekas gevuld zij en de maandelijksche betalingen binnenkomen.

Er bestaan te Bandoeng met betrekking tot die betalingen 4 klassen van graven, n.l.:

Iste	klasse	ƒ 100.—,
IIde	„	„ 75.—,
IIIde	„	„ 50.—,
IVde	„	„ 25.—.

De gemeenteraad trekt, behalve deze geldelijke voordeelen, ook nog inkomsten uit de verzoekschriften, waarvoor respectievelijk ƒ 50 en ƒ 100 moet worden betaald.

En dan mogen nog niet eens de terreinen worden uitgezocht, doch moet genoegen worden genomen met de gronden, die de gemeenteraad aanwijst.

Overtredingen ten deze worden gestraft met ƒ 100 boete.

Waar al deze bepalingen door den onbemiddelden Chinees niet werden begrepen of onbekend bleven, konden enkele verwikkelingen natuurlijk niet uitblijven en zoo gebeurde het dat een der onvermogende Chineezen ter plaatse, die het graf van zijn vader wilde schoonmaken en daarvoor gedurende verscheidene maanden eenig geld had opgespaard, van een zijner bekenden te hooren kreeg dat eerst een rekest aan den Gemeenteraad moest worden ingediend.

Het bijeengebrachte geld was evenwel niet voldoende en dat was de reden dat hij de hulp inriep van het Chineesche lid van den gemeenteraad en aan dezen verzocht de aangelegenheid voor hem te willen regelen.

Het Chineesche lid wilde zich evenwel niet inlaten met de zaak en verwees hem naar een ander, zoodat de belanghebbende het schoonmaken van het graf zijns vaders heeft moeten opgeven.

De schrijver vindt zulk een gang van zaken niet in den haak en hoopt dat de Chineesche leden van de gemeenteraden in den vervolge beter de belangen van hunne onvermogende landgenooten zullen behartigen.

Het bezoek van den Japanschen Professor Hata aan Pandeglang (Java).

Op den 11en Augustus 1921, des morgens ten 10 ure, bracht genoemde geleerde, met eenige Japansche professoren van Formosa, Shanghai en Hongkong en vergezeld van eenige Ned.-Indische geneesheeren, onder geleide van den assistent-resident, van den regent van Pandeglang en van de controleurs van Serang en Menes, een bezoek aan het hospitaal te Pandeglang.

De ontvangst geschiedde door den geneesheer Hamimzar, directeur van het hospitaal te Batavia, terwijl de aan de voorzijde van het gebouw opgestelde gamelan zich liet hooren en de weg naar het hospitaal met groen was versierd.

Professor Hata heeft — zooals bekend — eene studie gemaakt van de medicijn tegen de patek of schurft, eene soort huidziekte, die velen in Ned.-Indië heeft aangetast en hardnekkig weerstand bood aan de daartegen aangeprezen geneesmiddelen.

Hij wilde zich thans persoonlijk overtuigen van de resultaten, welke met het geneesmiddel in het hospitaal te Pandeglang waren verkregen en die bepaald gunstig mogen worden genoemd.

Voor dat doel waren tal van genezen patiënten door dr. Hamimzar verzameld en gaf hij tekst en uitleg van de toegepaste behandeling.

Nadat de noodige foto's in oogenschouw waren genomen, was het bezoek des namiddags ten 2 ure geëindigd.

De arbeid van Dr. Hamimzar is een zegen geweest voor de bevolking, zegt de medewerker in de „Perniagaän" van 22 Augustus 1921.

Tengevolge van zijne bemoeienissen keeren zoovele Pandeglangers genezen terug uit het hospitaal, dat steeds in bloei toeneemt.

Reeds is een Inlandsche hulpdokter aangevraagd.

LITERATUUR-OVERZICHT.

Prof. Ir. E. C. Abendanon.

Curatoren der Gemeente Universiteit van Amsterdam hebben, naar aanleiding van een daartoe strekkend verzoek van de Vereeniging Koloniaal Instituut, in overeenstemming met de adviezen van den senaat en de faculteit der wis- en natuurkunde, aan den gemeenteraad voorgesteld die Vereeniging toe te laten tot het vestigen van een bijzonderen leerstoel in „Het voorkomen en de economische beteekenis van mineralen in de Oost- en West-Indische Koloniën."

In de Gemeenteraadszitting van 5 October j.l. is dit, door Burgemeester en Wethouders gesteund voorstel aangenomen.

Nadat op het Raadsbesluit de vereischte goedkeuring was verkregen, zijn de heeren C. L. N. Lambrechtsen van Ritthem, jhr. H. Loudon, ir. van Stipriaan Luiscius, professor Eugen Dubois, F. P. J. Vester en Th. F. A. Delprat tot curatoren van den nieuwen bijzonderen leerstoel benoemd; eerstgenoemde zal dit curatorium voorzitten, terwijl laatstgenoemde als secretaris zal fungeeren.

Ter vervulling van dien bijzonderen leerstoel is door den raad van beheer benoemd ir. E. C. Abendanon. (Ind. Mercuur en Dagbladen).

Dwerghert-verhalen O.-I. Archipel.

Op de eerste galerij van den grooten lichthof in het Museum van het Koloniaal Instituut te Amsterdam werden — als geschenk van wijlen C. D. Schuckink Kool aan dat Instituut — door den beeldhouwer L. J. Vreugde de dwerghertverhalen uitgebeiteld, die voor honderden jaren in de Indischen Archipel zulk een geestigen tegenhanger vormden met den Dietschen fabel van „den Vos Reinaarde" in de lage landen aan de Noordzee. Daarbij werd van de verschillende lezingen dier in het Javaansch en het Maleisch verschenen verhalen (Kantjil-fabelen) de door Dr. J. Brandes

gepubliceerde inhoud van Kjai Rangga Amongsastra's tekst gevolgd.

Ten einde nu dat beeldhouwwerk begrijpelijker te maken en de gegevens van Dr. Brandes voor onbekenden met Java en diens fauna te verduidelijken, werden deze door G. B. Hooijer nader omschreven en in onderling verband gebracht. Een dier fabelen, door H. C. Humme in het Nederlandsch vertaald, nam de Schr., hier en daar besnoeid, maar overigens zonder eenige toevoeging, woordelijk over.

Het interessante boekje met zijn mooie illustraties, is getiteld: Dwerghert-verhalen (kantjil-verhalen) uit den Oost-Indischen Archipel. In opdracht van den Raad van Beheer van het Koloniaal Instituut te Amsterdam door G. B. Hooijer omschreven en gebeeldhouwd door Louis J. Vreugde (Amsterdam, J. H. de Bussy).

De Suikerindustrie op Java.

Onder dezen titel bevat No. 51 van „In- en Uitvoer" eene bespreking van het Rapport der Suiker-Enqêtecommissie, door J. H. Ritman te Weltevreden.

We geven den schr. even het woord. „Bij het doorlezen van het 400 pagina's tellende rapport treffen twee zaken onmiddellijk. In de eerste plaats de buitengewone zorg en aandacht, die de commissie heeft besteed aan klachten van Inlandsche zijde. Ofschoon, naar de commissie bij herhaling zegt, die klachten zelden een concreten vorm aannemen, en de commissie zelfs geen staat bleek te kunnen maken op voorlichting van de zijde der Inlandsche leiders, heeft zij met eindeloos geduld ook allerlei, door geen enkel bewijs geschraagde beweringen onder de loupe genomen. Naast deze uitermate zorgvuldigheid van de commissie trekt de aandacht, dat de industrie zelve niet immer in staat bleek, zich tegenover de thans vaak ongegrond gebleken klachten voldoende te rechtvaardigen. Niet dus omdat deze klachten *juist* waren, maar bij afwezigheid van voldoende systematisch saamgebrachte gegevens nopens de industrie. De commissie vestigt er de aandacht op, dat het Suikersyndicaat, de aangegeven vraagbaak op statistisch gebied ter zake, „bijna niets opgeleverd" heeft. Is de goedmoedigheid, waarmede de industrie critiek van allerlei aard vaak over zich heen heeft laten gaan, wellicht oorzaak, dat deze den omvang aannemen kon van een zondvloed?"

Ten slotte een aanhaling uit het rapport zelf: „De economische beteekenis der Java-Suikerindustrie zou wellicht het best uitkomen, indien deze nijverheid eens plotseling kwam weg te vallen. Niet anders dan een economische ontwrichting van Java zou daarvan inderdaad het gevolg zijn."

Eene munt in Ned.-Indië?

Onder dit hoofd eene beschouwing van Dr. C. Hoitsma, directeur van 's Rijks Munt te Utrecht, in de Dec. afl. van de Economist.

Twee kwesties betreffende ons Indiscne muntwezen treden thans op den voorgrond, de zoogenaamde scheiding tusschen het Nederlandsche en het Indische muntwezen (welke, in het voorbijgaan opgemerkt, sedert de Ned. Bank in de afgifte van goud voor Indië difficulteert feitelijk reeds bestaat) en de vestiging eener eigen muntfabriek in Nederl.-Indië, naast die te Utrecht, welke thans ook voor de koloniën werkt. Dr. Hoitsema beperkt zich thans tot het tweede onderwerp, waaromtrent Mr. Westerman Holstijn onlangs een gedocumenteerd betoog ten gunste van een Indische munt leverde, hetwelk Dr. Hoitsmea resumeert en uitvoerig bestrijdt. De moeilijkheden in Indië met de betaalmiddelen, in den oorlogstijd ondervonden, sproten goeddeels voort uit het feit, dat men te laat op het zorgen voor een tijdelijk surrogaat — de zilverbon — is bedacht geweest. Ware er destijds een muntfabriek in Indië geweest, dan zou de toestand er niet wezenlijk door verbeterd zijn gebleken. Het argument, ontleend aan de beweerde beperkte capiciteit der Utrechtsche fabriek, wordt door den heer H. uitvoerig bestreden en weerlegd. En wat de kostenkwestie betreft, moet een in twee deelen (Utrecht en Java) gesplitst bedrijf minder economisch werken, dan een combinatie van beide, terwijl bovendien, gelijk de heer H. betoogt, de kosten van een Indisch muntbedrijf hooger moeten komen dan die van muntslag voor Indië en Nederland. Ook wijl Utrecht zich voor den aankoop van de grondstof bevindt vlak naast de wereldmarkt in zilver, Londen. Iets anders ware het, om, indien blijkt, dat uit het muntloon ter zake van aanneming voor Indië ontvangen, bijzondere voordeelen werden genoten, deze voor een zeker gedeelte aan de Indische geldmiddelen te doen ten goede komen. Voor dit denkbeeld ware, meent Dr. Hoitsema, wel iets te zeggen.

Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië.

Uit den inhoud van deel 61, afl. 5. De verbeteringen in de medische verzorging van dekpassagiers op de Java-China-Japanlijn schepen, door S. Koster. (De schr. wijst op de groote verbeteringen, welke door genoemde maatschappij zijn aangebracht, sedert hij over hetzelfde onderwerp een jaar te voren schreef). — Eenige statistische gegevens naar aanleiding van een duizend bevallingen in de kraaminrichting van de Holland-Amerikaansche Plantage-maatschappij te Kisaran, door Dr. N. C. Keukenschrijver en W. B. Doorenbos. — Dood door emetine, door Dr. W. J. Bäis. — Jaarverslag van de Landskoepokinrichting en het Instituut Pasteur over het jaar 1920. Enz.

Historische schetsen.

Ter gelegenheid van het vierde Congres der „Far Eastern Association of Tropical Medicine", gehouden te Batavia van 6 tot 13 Augustus 1921, is door de Commissie voor Gids en Tentoonstelling van het Congres aan de leden als een gedenkboek aangeboden de door haar Voorzitter, L. S. A. M. von Römer, geschreven „Historische Schetsen" (Batavia, Javasche Boekhandel en Drukkerij). Met het volste recht kan gezegd worden, dat hiermede de medische literatuur een belangrijk historisch-geneeskundig werk over Ned.-Indië en Japan rijker is geworden. Niet alleen toch geeft de schr. op onderhoudende en overzichtelijke wijze tal van wetenswaardigheden over een tijdsverloop van ruim drie eeuwen, maar bovendien bevat zijn werk 218 zeer fraaie afbeeldingen, verdeeld over 110 platen. Een zeer groot deel dezer afbeeldingen geeft de portretten weer van verdienstelijke werkers op het door schr. behandelde gebied, terwijl verder bizonder vermelding verdienen de gereproduceerde titelprenten en platen uit zeldzame boekwerken, en eveneens de plattegronden van Batavia's vroegere en tegenwoordige liekeninrichtingen.

Een deskundige zeer uitvoerige bespreking geeft Dr. J. M. H. van Dorssen [1]), welke belangstellenden een goed beeld geeft van den interessanten inhoud van het werk; wij moeten ons bepalen tot eene bloote opsomming der hoofdstukken, waarin het is verdeeld, n.l.:

I. Over twee Nederlanders van groote beteekenis uit den ouden tijd (Cornelis Jacobszoon Drebbel en Anthony van Leeuwenhoek). — II. Over geneesheeren en chirurgijns der Oost-Indische Compagnie. — III. Over den invloed der Nederlanden op de ontwikkeling der medische wetenschap in Japan. — IV. Over de ziekenverzorging en de geneeskundige hulp in Ned.-Indië. — V. Over het werken in Ned.-Indië op het gebied der tropische geneeskunde en hygiëne.

Bamboe-vlechtwerk.

Te Tasikmalaja, centrum van vlechtindustrie, heeft eenige maanden geleden de hr. Taylor Weber opgericht de N. V. Handelmaatschappij „Anjamman" (welke naam eenvoudig vlechtwerk beteekent). Onder diens persoonlijke leiding groeit de zaak zoo snel, dat met moeite aan alle bestellingen kan worden voldaan. Tot nog toe heeft de hr. T. W. zich voornamelijk op de bewerking van bamboe toegelegd en het is verbazingwekkend wat de in zijn inrichting werkende Inlanders alzoo uit dat materiaal weten te vervaardigen. In No. 13 van het Indische Leven vindt men nadere bijzonderheden omtrent deze industrie met verduidelijkende foto's.

Indië. Geïllustreerd Weekblad.

Inhoud van afl. 38. Huwelijksgebruiken in Indië (vervolg), door N. — De watervallen van Bandoeng (I. De waterval van Dago. II. Tjoeroeg Djompong. III. De waterval bij Tjisaresa. V. bij Tjikawari. VI. Waterval van de Tjitarik). — De zending op West-Java, door Ds. M. Lindenborn. — Avond in de desa, door H. M. Bredée. — West-Indië (Verschillende korte mededeelingen met betrekking op Suriname en Curaçao). — Onze Nederl.-Indische Hadji's en de bedevaart naar Mekka (vervolg).

Algemeen Landbouwweekblad voor Ned.-Indië.

Bij de opgave van den inhoud van Nrs. 20 en 21 laten we de artikelen, welke o.i. bijzondere aandacht verdienen, gespatieerd drukken.

No. 21. Eenige opmerkingen naar aanleiding van de lezing van den hr. Harmsen (over grondbewerking), door Dibbetz. — Stal- en kunstmest. — Koffiebessenboeboek-bestrijding. — De bessenboeboek-bestrijding bij Robusta. — Het grootrijstbedrijf in Californië, door W. F. Kuhlmeijer. — Tien jaren landbouw en veeteelt op de Filippijnen. — De landbouw in Zuid-Afrika en de vooruitzichten voor de vestiging van Nederlandsche landbouwers aldaar. — Intensieve veeteelt. — Walvischvangst der Soloreezen. — De Srikaja (Anona squamosa L.), door J. J. Ochse. — Iets over het bederven en bewaren van eieren.

No. 21. De Zuid-Sumatra Landbouw- en Nijverheid-Vereeniging, door Dr. R. Broersma. — Vooruitgang Hevea-cultuur, door C. M. Hamaker. — Stilstand of vooruitgang in de rubbercultuur. — De Avros. — Afschaffing van de poenale sanctie en reorganisatie in de Deli-tabakscultuur, door J. den Doop. — Winstaandeelkassen. — De pepersituatie in het verre Oosten. — De Sojaboon. — Tentoonstelling Ned.-Indië op de 5e Nederlandsche Jaarbeurs te Utrecht 6—16 Sept. 1921. — De Zuurzak (Anona muricata L.). — De Boewah-nona (Anona reticulata L.), door J. J. Ochse.

Sluyters' Monthly.

De Dec.-afl. bevat de volgende bijdragen (met veel en

1) Geneesk. Tijdschr. v. Ned.-Indië, deel 61, afl. 5, blz. 597-624.

mooie illustraties): The second Netherlands East Indies annual fair. An after-reflection, by J. van der Waerden. — The sawah's of the isle of Java. — By K. P. M. steamer round Celebes, by Capt. L. H. C. Horsting. — Saigon, the Paris of the East, by Capt. S. van Ronkel. — The oriental stage (A sundanese mystery-play. The oriental and western stage. The Sundanese stage. The mystery-play Lutung Kasarung. The music. The costumes. The staging. — The first Indian open-air theatre. Conclusion), by H. J. Kiewiet de Jonge. — A relic of the Dutch East India Company. The Reformed Church at Amboina, by V. S. van de Wall.

West-Indië. Landbouwkundig tijdschrift.

Inhoud van jaarg. 6, Nr. 5. Grondbedekking, door J. A. Liems. — „Froghopper"schade in het suikerriet te Trinidad, door A. R. — De Nederlandsche koloniën op de Jaarbeurs. — Nuttige wenken aan veehouders, door E. Vleming. — De kleine landbouw in Demerara. — Inlandsche en niet-inlandsche nijverheid in Nederlandsch-Indië. — Lederindustrie in Suriname. — Bacoventeelt op de Canarische eilanden. — Erfelijkheid bij varkens, door E. Vleming. — Suikerrietvariëteiten in cultuur in Britsch-Guiana.

Ned.-Indisch Rubbertijdschrift.

No. 17 (15 Nov.). Stilstand of vooruitgang in de rubbercultuur (Voordracht van Dr. Rutgers). — De invloed van teer op Heveaschors. — De rubber-industrie in Europa. — Employé's van cultuurmaatschappijen in Ned. Oost-Indië. — De malaise en de koeliebevolking van Deli. — Een klemmend betoog tegen de winstaandeelkassen (adres van een groot aantal, alle in Ned.-Indië werkende Belgische cultuurmaatschappijen aan de Indische Regeering). — Afschaffing der poenale sanctie. — Heveazaad-olie.

Zendingsperiodieken.

De Macedoniër. Dec. 1921. Het Hollandsch-Inlandsch onderwijs in den Volksraad, door D. Bakker. — De Zending in den tijd der Reformatie, door D. K. Wielenga. — Uit mijn camera, door H. Dijkstra.

De Opwekker. Nov. 1921. De toekomst van den Papieren Zendeling, door C. J. Hoekendijk (bedoeld is de verspreiding van het Evangelie door brochures). — Gods wil met de Mohammedaansche wereld, door Dr. S. M. Zwemer. — Zending een plicht, een evangelie, door B. M. Schuurman. — „Zendingskinderen", door O. E. van der Brug.

Borneo-Almanak voor 1922. Van onze Melaatschen (te Singkawang, Westerafd. van Borneo), door P. Beatus Baijens (met ill.). — De Indische Missie Vereeniging, door P. Tarcisius.

De Indische Mercuur.

Hoofdzakelijke inhoud van No. 51. De bacteriologie van bibitrot. Een poging tot voorlichting, door J. Groenewege. — Katoen, rijst en tabak in Amerika maken plaats voor voedselgewassen, door W. L. Utermark. — Vooruitzichten voor de suikerverzorging van de Vereenigde Staten in 1922. — De methode van Davelaar tot bestrijding van de koffiebessenboeboek. — Soekaboemische Landbouwvereeniging. (Onze theecultuur in verband met de marktomstandigheden). — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen. — Verkeerswezen (Het luchtverkeer in Ned.-Indië. — Havenwerken te Semarang). — De afd. Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut geeft nieuwe literatuur over economische onderwerpen, nijverheid, brandstoffen, waterkracht, delfstoffen, metalen, enz.

Tijdschrift Ned. Maatschappij voor Nijverh. en Handel.

De December-afl. bevat allerlei wetenswaardigheden volgens de N. R. Ct., welk blad o.a. meldt: Tegenover de critiek op het contract dat de Indische Regeering heeft gesloten met een Duitsche industriegroep inzake de oprichting van een bruggen- en wagonfabriek te Cheribon, wordt door Jhr. J. C. R. van Reigersberg Versluys een beschouwing gesteld, waarin aan het Indisch standpunt recht wordt gedaan.

* * *

Oude Zeemanstaal, door S. Kalff (vervolg). — Beschouwingen naar aanleiding van Kromoblanda „Over 't vraagstuk van het wonen in Kromo's groote land, 4 deelen, door H. F. Tillema, door M. (Het Nederlandsche Zeewezen, 6 Dec. 1921).

De radio-verbinding Indië—Nederland (opmerkingen over de beschouwingen van ir. E. F. W. Völter), door H. Veenstra. (Ingenieur, 1921, No. 52).

Wegenplan Pekalongan, door J. Schuyleman. — De Deensche ingenieurs in Nederlandsch-Indischen Staatsdienst, door Chr. Jespersen. (De Waterstaatsingenieur, 1921, No. 10).

De Bestuurs-hervorming in de Tweede Kamer. — Onder de vlag der bezuiniging. — Van Tosari naar den Semeroe. (De Taak, 19 Nov. 1921).

Een interview met den leider van den Indischen P. E. B. (N. Engelenberg). — Indië en een hospitaalschip, door t. L. (De Vrijheid, 21 Dec. 1921).

De toepassing van de administratieve rooilijn door de Indische Gemeente, door F. C. Frumau. — Instelling van wethouders in Indische gemeenten, door Rückert. — Asfaltwinning in Indië. (Locale Belangen, 16 Nov. 1921).

De jongste voorstellen betreffende de verdediging van Nederlandsch-Indië. Voordracht van F. Treffers. (Indisch Genootschap. Vergadering van 18 Nov. 1921).

Overzicht van de Inlandsche en Maleisch-Chineesche pers. No. 47. Bureau voor de Volkslectuur en aanverwante aangelegenheden. Afdeeling pers. (Weltevreden, Drukkerij Volkslectuur).

Het 100-jarig bestaan van het Scheikundig Laboratorium te Weltevreden, door Dr. J. F. A. Pool. (Pharmaceutisch Weekbl. 10 Dec. 1921).

Wat wil het Indonesisch Verbond van Studeerenden? door C. L. van Doorn (overgenomen uit Hindia Poetra). — Vereenigde faculteiten der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte te Leiden (A. Indische rechterlijke dienst. B. Indische bestuursdienst), door C. van Vollenhoven. (Indologenblad 24 Dec. 1921).

Holländisch-Indien ein künftiger Brennpunkt politischen Lebens, von H. Meyer. (Koloniale Rundschau. Okt. 1921).

Von welchen Ausgaben stellt uns die Lage der Batakmission? von Missionsinspektor Warneck (Berichte der Rhein. Missions Gesellschaft. Dec. 1921).

Suriname.

„De West-Indische Gids" van November 1920 gaf een overzicht van het stadium, waarin de Surinaamsche grenskwestiën op dat oogenblik verkeerden voor zooveel dat aan de hand uitsluitend van gepubliceerde bescheiden mogelijk was.

Daarna had er een wisseling van vragen en antwoorden plaats tusschen den heer van Kol en den Minister van Koloniën. *„De West-Indische Gids"* van December 1921 gaf hiervan een overzicht, knoopte daaraan eenige beschouwingen vast en kwam tot het besluit dat het antwoord van den Minister onmogelijk het laatste woord in deze aangelegenheid kon zijn.

Nu zou men verwacht hebben dat de pers zich de zaak aantrok en steun verleende aan de poging van *„De West-Indische Gids"* om klaarheid te brengen in deze kwestie. Betrof het een Surinaamsche aangelegenheid, dan zou de onverschilligheid van de pers verklaarbaar zijn. Wij zijn dat gewoon. Maar het gaat hier om een vraag van Nederlandsch regeeringsbeleid. Daaraan mag toch wel eenige aandacht gewijd worden.

Een gunstige uitzondering maakt *„Het Nieuws van den Dag"*. (Zie het ochtendblad van 24 December). Dit blad geeft in een flink hoofdartikel een duidelijk overzicht van het hangende vraagstuk, toegelicht met een schetskaartje. Voorts vonden wij in *„De Nieuwe Courant"* het slot van het artikel van *„De West-Indische Gids"* aangehaald. Dat is de geheele oogst.

Helaas is er geen petroleum aangeboord tusschen de *„Koeroeni"* en de *„Nieuwe Rivier"*. Ware dit wèl het geval geweest, dan zou de belangstelling waarschijnlijk niet hebben ontbroken.

Het is nu maar te hopen dat de Staten-Generaal zullen trachten eindelijk het volle licht over de zaak te verspreiden.

* * *

Naar *„De West"* verneemt, is er sprake van om een tweede expeditie uit te zenden ter voltooiing van het tracé Coppename—Coronie.

Hoewel de zekerheid bestaat, dat de expeditie-Gitz van uit Coppename denzelfden rits heeft gevolgd als wijlen de heer Loth 35 jaar geleden, bestaat er vermoeden, dat hij, voortkappend in de richting van Coronie, zuidwaarts afgeweken is van den rits en daardoor terecht gekomen in diepe zwammen, die het verder voortgaan beletten. Die afwijking moet dan nogal belangrijk zijn geweest, daar, zooals wij in een vorig nummer mededeelden,

de heer Gidz van af het bereikte eindpunt 6½ kilometer kapte in Noordelijke richting (naar de kust), zonder opnieuw den rits te ontmoeten.

Daar wij thans het regenseizoen ingaan, zal de tweede expeditie wel moeten wachten tot den kleinen drogen tijd. Misschien verdient het overweging om dan van Coronie uit te gaan.

* * *

Wij ontleenen aan de „*N. R. Ct.*" van 22 December Av.bl. D. het volgende over West-Indische pokken:

Dr. Wolff te Paramaribo, die dezen zomer als gast en afgevaardigde van Suriname de eerste „West-Indische Conferentie" te Georgetown (Britsch Guyana) heeft bijgewoond deelt in een brief aan het Nederlandsche Tijdschrift voor Geneeskunde (in het nummer van 10 December) eenige bijzonderheden mede over deze conferentie, waarvan het initiatief uitging van de Engelsche koloniën in West-Indië, met het bepaalde doel eenig contact te brengen tusschen de artsen en de organisaties op geneeskundig gebied in deze koloniën. Men had behalve deze Engelsche koloniën ook Fransch- en Nederland-Guyana uitgenoodigd, maar de Franschen hadden niets van zich laten hooren.

Aan dezen brief ontleenen wij alleen de volgende bijzonderheden over het belangwekkende debat over de West-Indische pokken (Alastrim, Kaffir Pox). Deze in Oost-Indië weinig bekende ziekte vertoont een zeer groote gelijkenis met pokken, zoodat de onderkenning zeer moeilijk kan zijn. Alleen is de sterfte bij deze ziekte veel geringer.

Dr. Dickson uit Trinidad leidde de gedachtenwisseling in door een duidelijke beschrijving der ziekte te geven naar aanleiding van hetgeen hij had waargenomen bij een epedemie op Trinidad in 1902 en 1903. De incubatieperiode is 12 tot 14 dagen. Meestal is het begin dan acuut met hevige spierpijnen, hoofdpijn en koorts. Zoodra de uitslag begint (tweede of derde dag) voelt de patiënt zich meestal veel beter, gaat zelfs weer aan het werk, heeft dan alleen last van den uitslag (papuleus exantheem). De knobbeltjes van dezen uitslag veranderen gauw in blaasjes. Zij verschijnen het eerst op borst en buik in groepjes, maar verspreiden zich snel over het geheele lichaam. Dan is de verspreiding dezelfde als bij de echte pokken, en daar de patiënt meestal eerst in dit stadium bij den dokter komt, is de onderkenning moeilijk.

De enkele blaasjes verschillen wel van de echte pokblazen, ze zijn wat geweefd en unilocolair, zij drogen bijna altijd spoedig op zonder te veretteren.

Merkwaardig is ook de welstand der patiënten bij een zoo uitgebreiden uitslag. Inenting en herinenting schijnt soms wel tegen deze ziekte te beschermen, maar als de patiënt toch de ziekte krijgt, wordt het ziekteverloop er niet door gewijzigd. Dr. Dickson heeft vele gevallen van heftige West-Indische pokken gezien bij personen, die lang geleden ingeënt waren. De sterfte is in het algemeen zeer laag.

Bij de gedachtenwisseling werden eenige bijzonderheden over een epidemie medegedeeld, die dezen zomer op Jamaica heerschte (ruim 2000 gevallen in Mei en Juni 1921), de sterfte was nog niet bekend. De verschijnselen waren ongeveer dezelfde als die door dr. Dickson beschreven, maar toch vonden de doktoren op Jamaica dat vele gevallen nog meer weg hebben van goedaardige echte pokkengevallen. Zoolang de specifieke ziekteverwekker nog niet bekend is en overtuigende infectieproeven met dieren niet gedaan zijn, zal de onderkenning wel moeilijk blijven en is het het beste de omgeving te behandelen als bij het voorkomen van een echt pokkengeval, met andere woorden her-inenting te verrichten.

Tot van het zomer werden er gelukkig te Paramaribo geen gevallen van deze ziekte waargenomen, een verdacht geval bij een matroos bleek niet nader te diagnosticeeren.

* * *

Een verslaggever van het Algemeen Handelsblad, die de Surinaamsche Tentoonstelling in het Gebouw van het Bureau van Handelsinrichtingen te Amsterdam bezocht, schreef in het avondblad van 12 December 1921:

Suriname.

Suriname, dat toch ook een stuk is van het Koninkrijk der Nederlanden is in het moederland eigenlijk maar weinig bekend en de belangstelling voor het grondgebied is heel gering. De Bond van Surinamers in Nederland tracht weliswaar de aandacht op de kolonie te vestigen, maar niet steeds met evenveel succes.

Des te meer verheugend is het, dat nu de gelegenheid is geopend met de voortbrengselen van Suriname kennis te maken. In het secretariaat van de West-Indische Kamer, Oude Brugsteeg 12, is thans een tentoonstelling ingericht van verschillende artikelen uit het binnenland van Suriname. De Bond van Surinamers heeft daartoe het initiatief genomen en de West-Indische Kamer heeft aan de uitvoering medegewerkt.

Het is een kleine expositie, maar niettemin zijn er mooie dingen te zien speciaal op het gebied van huisvlijt. Er is aardewerk, gemaakt door Indiaansche vrouwen, alles handwerk, o.a. likeurstelletjes, vaasjes en meer van die leuke snuisterijen. De Indiaansche mannen leggen zich toe op vlechtwerk. Eén van de merkwaardige stukjes daarvan zijn kleine cylindervormige korfjes welke worden gebruikt voor het maken van een soort brood, het z.g. Casavebrood. De vrucht wordt geraspt, het raspsel komt in de korven, die zoolang worden geperst tot al het water uit het vruchtvleesch is verwijderd. De Indianen gaan, om het werk intensief te verrichten op de korven zitten.

Er liggen haarkammen, kunstige houtsneden, vervaardigd door Boschnegers, rijzwepen van balata, bogen en pijlen, welke Indianen gebruiken en waamee op alle mogelijke dieren, tot de grootste toe wordt gejaagd. De punten van de pijlen zijn in plantensap gedoopt, dat ten gevolge heeft, dat de getroffen dieren onmiddellijk in elkaar zinken. De pijlpunten zijn uit bamboe gesneden.

Voorts zijn er hangmatten, uit touw gevlochten door Indianen en Boschnegers, geëxposeerd.

Naast deze nijverheidsproducten geeft de tentoonstelling ook een kijkje op de voortbrengselen van den bodem. De Nederlandsche Handel Maatschappij heeft enkele monsters afgestaan. De kolonie levert o.a.: koffie, cacao en suiker, doch niet in groote hoeveelheden. Bij toenemende aanvraag zou echter de productie kunnen worden opgevoerd. Van meer belang als handelsproduct is hout. Heel wat verschillende monsters zijn geëxposeerd, b.v. het Soemaroebahout, dat voor meubelen wordt gebruikt, evenals bruinhart, ceder, slanghout, mahonie. Zeer taai is de houtsoort purperhart, welke vooral wordt aangewend voor het maken van wielen. Dan is er nog een stuk rozenhout. reeds drie jaren geleden van den boom verwijderd. Maar nog altijd geeft het een heerlijken geur. De houtsoort ijzerhart, in twee kleuren, is zeer geschikt voor wandelstokken.

Vischlijm, waarvan groote stukken te zien zijn, is mede een voortreffelijk Surinaamsch product.

Een aantal kaarten en boeken over Suriname voltooien de inzending.

Het lokaal, waar de tentoonstelling is gevestigd, behoort aan het Bureau voor Handelsinrichtingen. Dat bureau exposeert een aantal voortbrengselen uit verschillende werelddeelen, o.a. allerlei vezelstoffen, papiersoorten, zooals het Japansche rijstpapier, katoen, leder, enz.

Deze expositie is het begin van het Overzee-Instituut. Voor den handel is hier veel belangrijks te zien. Jammer slechts, dat de beperkte ruimte een overzichtelijke indeeling wat moeilijk maakt. Een grooter gebouw zou zeker geen overbodige weelde zijn.

Bond van Surinamers in Nederland.

Curaçao.

Aruba.

De *Amigoe di Curaçao* van 12 Nov. jl. bevat een ingezonden stuk van een anonymus, die zich teekent „Een opmerker van Aruba."' Daarin wordt beweerd, dat de reden, waarom Arubasche tuinders en landbouwers als daglooners naar Curaçao gaan en hunne landen, huurgronden, slechts gedeeltelijk beplant overlaten aan de zorg van vrouwen en kinderen, van tweeërlei aard is. Vooreerst zouden zij hun daggeld niet kunnen missen en bovendien zouden zij niet meer plantzaad kunnen koopen. Deze Opmerker meent nu, en de redactie van de *Amigoe* sluit zich daarbij aan, dat die menschen aan plantzaad moeten geholpen worden.

Dit stuk heeft den heer van Kol de volgende vragen aan den Minister van Koloniën in de pen gegeven:

In de *Amigoe di Curaçao* van 12 November 1921 komen ernstige klachten voor over het gemis van de noodige middelen der kleine landbouwers op Aruba om van dezen buitengewonen gunstigen regenval de noodige voordeelen te trekken.

Is de Minister, met het oog op het urgente van dit geval, bereid den Gouverneur, zoo noodig, telegrafisch te machtigen, door het verstrekken van betrekkelijk kleine voorschotten deze nijvere, doch zeer arme bevolking in de gelegenheid te stellen, plantzaad te koopen en op andere wijze te helpen om hun gronden te kunnen bewerken?

Alleen daardoor kan eenige verbetering worden gebracht in den treurigen economischen toestand op dit eiland, doch daarvoor is spoedige hulp vereischt.

De *Amigoe* meent, dat het ondersteuningsfonds der Nederlandsche Antillen steun verleenen moet. „Ingesteld om te helpen bij algemeenen nood uit droogte, beantwoordt het toch niet minder aan zijn doel als het de algemeene werkeloosheid van thuis komende emigranten helpt bestrijden door algemeene werkverschaffing bij overvloedige regens en zoodoende weer algemeenen nood uit droogte voorkomt."

Wij vreezen, dat het „Ondersteuningsfonds", dat steun aan „Huisvlijt" afgewezen heeft, met zijne statuten in de hand ook hier niet zal kunnen helpen.

Volgens het laatste K. V. bedroeg het kapitaal van het fonds einde Dec. 1920 *f* 9928.— en werd bij het Curaçaoner Ondersteuningsfonds *f* 89790.47½ beheerd.

Cuba.

De *Amigoe* schrijft:

Onze geachte Collega *Boletin Comercial* ontving van oficiëele zijde het bericht, dat de Gouverneur uit Chaparra telegrafisch bericht ontvangen had.

Dr. Molinet verklaarde zich bereid met het Gouvernement samen te werken om de Curaçaonaars, die zich nog op Cuba bevinden, daar te houden, omdat medio December het bedrijf weer begint en er weer volop werk zal wezen tegen goed betaald loon.

We maakten reeds bekend uit de Amerikaansche telegrammen, dat de toestand op Cuba verbeterd is, daar eenige bankiers bereid bevonden waren 60.000.000 dollar te leenen.

Maar we voegden er een paar waarschuwingen bij: geen nieuw contract aan te gaan dan onder betere condities, met vollen waarborg, dat de terugreis betaald wordt, als het werk afgeloopen is, of de arbeiders om ziekte verlangen terug te keeren naar hun geboorteland.

Over schadeloosstelling voor het vele wat ze onverdiend geleden hebben, zullen we maar niet spreken; de Centrale kon het ook niet helpen en zat zelf zonder geld.

Als het nog niet te laat is, zouden we toch willen vragen, dat aan de Curaçaonaars de volle vrijheid wordt gelaten om te blijven of terug te keeren. Dus ook, dat de gelegenheid open blijft voor wie van Cuba weg wil gaan. Uit particuliere brieven weten we, dat er moeders zijn met onderkomen(?), zieke kinderen. Ook weten we, dat de menschen bewerkt worden om te blijven. Ze hebben daar op het oogenblik onze arbeiders noodig.

Uitstekend! Er is op Cuba veel geld verdiend. Maar als de nieuwe oogst eens niet het geld opbrengt, dat de planters er zich van voorstellen?

Zullen onze menschen dan weer op straat staan zonder hulp en bescherming?

Het is dus nu de tijd het arbeidscontract degelijk te herzien om den Curaçaonaars iedere teleurstelling te besparen.

Een pracht van gelegenheid ook om aan de arbeiders de verplichting op te leggen voor hun achtergebleven betrekkingen te zorgen. Als het Gouvernement zich er voor spant, kan het zenden van geld flink worden geregeld.

De ondervinding heeft voldoende aangegeven, wat aan deze regeling ontbreekt. (En ook op welke wijze hierin zou kunnen worden voorzien? Red. „K. W.")

De oprichting van een emigratiebureau, waar de lijsten der emigranten en hun naaste betrekkingen geregeld worden bijgehouden, is ten zeerste gewenscht. Het kan zóó worden ingericht, dat het zich zelf gemakkelijk kan bedruipen, waarbij noodelooze onkosten en verlies van geld voor beide partijen wordt vermeden.

Radio Concert.

De Chef van den Post voor D. T. alhier stelde 24 November l.l. het publiek weder in de gelegenheid het radio-concert aan boord van de „Oranje Nassau" gegeven, in het station voor Draadlooze Telegrafie in het Riffort bij te wonen.

Zouden we het nu ook nog zoover brengen, dat heel de zaal het concert tegelijk kan hooren, zonder de ontvangers aan de ooren te hangen?

We hebben vroeger eens gelezen, dat in een volle concertzaal zonder eigen orkest de muziek over de hoofden van het publiek weerklonk uit de electrische booglamp, midden in de zaal opgehangen. Het concert werd door een beroemd orkest op grooten afstand gegeven in een der voorname steden van Duitschland, de naam is ons ontschoten.

Door draadlooze aansluiting konden op deze wijze in verschillende steden de liefhebbers op mijlen afstand van elkander van een en hetzelfde orkest genieten, dat daardoor ook dubbel en dwars betaald werd, omdat ze met een enkele uitvoering concert gaven in verschillende zaken.

Dit alles herinnerden wij ons, toen we de groote vindingrijkheid van de heeren Molenkamp en de Wijs bewonderden, die van bordpapier een *loudspeaker* hadden na gemaakt, zoodat het concert zeer duidelijk te hooren was in het geheele lokaal zonder dat de toehoorders, waaronder Z.Exc. de Gouverneur en familie, de ontvangers aan de ooren behoefden te houden. Maar de bovengenoemde heeren zijn met dit schitterend succes nog niet tevreden. Een echt loudspeaker is besteld en zoo hopen ze bij een volgende reis van de „Oranje Nassau" een echt radio concert te kunnen geven, zeer goed hoorbaar in het geheele Riffort.

(*A. d. C.*)

Personalia.

De hoofdcommies U. A. C. Willemsen is eervol uit 's lands dienst ontslagen.

Van Vreemde Koloniën en Verre Landen.

De kwestie der Nieuwe Hebriden.

Zooals te verwachten was, in verband met hetgeen wij reeds hebben medegedeeld, over plannen van de „Société française des Nouvelles Hébrides" tot het verkoopen van haar grondbezit aan eene Britsch-Australische combinatie, is de Fransche regeering in de Kamer van afgevaardigden geïnterpelleerd over deze kwestie. De heer Magniot, waarnemend minister van koloniën, heeft hierop dadelijk geantwoord en daarbij bevestigd wat ter zake door de pers medegedeeld was.

Genoemde maatschappij heeft zich in verbinding gesteld met de Australische regeering, om aan deze haar bezit,

van 600.000 hectaren, voor 25 millioen te verkoopen. De Fransche regeering heeft aan de maatschappij doen weten, dat eene dergelijke overdracht niet kan worden goedgekeurd en aan de Australische regeering deed zij, door bemiddeling van 't Britsche gouvernement, de verhouding kennen, waardoor de Fransche regeering in staat was een zoodanige overeenkomst elke waarde te ontnemen.

Toch voegde de wnd. minister hieraan toe het vraagstuk der verhouding tusschen de Fransche regeering en de S. F. d. N. H. is hiermede niet opgelost. Het gebied van 600.000 H.A. beslaat meer dan een derde van de geheele eilandengroep. 't Is een onafwijsbare eisch maatregelen te treffen, waardoor het Fransch blijven ervan verzekerd zal worden. Hierdoor zal ook de Fransche suprematie in de N. H. gewaarborgd zijn.

Togo-onthullingen.

De Fransche Kamer kreeg, tegelijkertijd, nog eene andere interpellatie over een koloniale kwestie te hooren. Onlangs heeft de beheerder der in Togo door Frankrijk in administratie genomen voormalige Duitsche bezittingen, de heer Dusser, zelfmoord gepleegd. Geruchten beweerden te weten, dat dit in verband zou staan met onregelmatigheden, waarin hij de hand zou hebben. De déput' Boisneuf vroeg in de Kamer opheldering; het licht werd niet dadelijk ontstoken, maar wat nu als bekend aangenomen mag worden geeft, evenmin als de voornemens van de S. F. d. Nouvelles Hébrides, een gunstig denkbeeld van het door de Rue Oudinot te Parijs uitgeoefend toezicht over de handelingen in de vèrafgelegen gebieden. De waarheid en de alarmroep komen nooit uit die verre landen zelf, maar moeten den minister telkens worden voorgehouden in de Kamer.

De Togo-zaak komt op het volgende neer. Tot de bezittingen, waarover Frankrijk, als mandataris van den Volkenbond, het beheer in Togo heeft gekregen, behooren ook de in Agoe gelegen velden, 18000 H.A. groot, waar olie-palmen, rubber en cacao verplant zijn, vroeger bezit van de „Agu Pflanzung Gesellschaft" en van de „Togo Pflanzung Aktien Gesellschaft." In de eerste maanden van 1921 werd te Parijs opgericht de „Compagnie française du Togo". Tot de oprichters behoorden ook twee Kamerleden, waarvan de een, de heer Combrouze, rapporteur was voor 't budget van Togo, en de ander, de heer Lucien Gasparin, zijn broeder, Charles Gasparin, tot den eigenlijk in deze zaak handelend optredenden mededirecteur wist te maken.

Deze laatste ging naar Togo en onderhandelde, namens de maatschappij, over de concessie voor de vermelde plantages. De commissaris van de Fransche republiek in Togo, de heer Woelffel, had van andere zijden ook aanbiedingen ontvangen, zonder er op in te gaan. Van gering belang waren zij niet, aangezien zij in 1920, eenvoudig voortdrijvend op den aanvaarden toestand, eene winst van ongeveer een millioen frs. opleverden.

Bij schrijven van 15 Januari 1921 vroeg de C. F. d. Togo de concessie aan bij 't ministerie van koloniën. De minister stelde deze aanvraag in handen van den commissaris Woelffel. Charles Gasparin vertrok ijlings weer naar Togo. Het door Woelffel uitgebrachte rapport bleef weken lang op een bureau van 't departement liggen. Eindelijk kreeg de minister 't onder de oogen. Deze vond aanleiding dadelijk per draad en dringend nadere toelichting te vragen. De commissaris meende te kunnen volstaan met, zonder haast, aan den minister afschrift te doen toekomen van het contract, waarbij de Agoe-plantages voor 75 jaren verhuurd zijn aan de C. F. d. T. De overeenkomst is behoorlijk onderteekend door G. Dusser, officieel beheerder van de terreinen, Charles Gasparin voor de maatschappij en den commissaris zelf, immers optredend voor den Volkenbond, die de mandaatgever is.

De overeenkomst bevat treffende bepalingen. Zoo spreekt art. 3 over den slechten toestand waarin alles zich bevindt en zijn de huurwaarden hiernaar gesteld. In 't eerste tijdperk van 5 jaar wordt als huur betaald 15 pCt. van de winsten, te maken na aftrek van 7 pCt. berekend voor de aandeelen. Voor de volgende periodes wordt daar 10000 tot 20000 fr. opgelegd.

Art. 5 bepaalt, dat de statuten der maatschappij binnen 6 maanden zullen moeten worden overgelegd. Deze waren er dus nog niet.

F. Jourdier, die deze feiten mededeelt in La Dépêche Coloniale van 14 December, eindigt aldus: „De heer Charles Gasparin heeft den 20en April 1921 bezit genomen van dit prachtig domein, men weet dit hier eerst sedert enkele dagen!"

De vertegenwoordiger van de Fransche maatschappij heeft overigens niet alleen goed voor hare belangen gezorgd, maar heeft, in 't voorbijgaan van dezelfde Fransche ambtenaren, voor zichzelf de concessie weten te krijgen van 't zeer rijke terrein, dat vóór den oorlog behoorde aan de Pflanzungs Gesellschaft Kpeme. De mede door hem en door de heeren Dusser en Woelffel onderteekende overeenkomst noemt het „huur", doch zonder termijn te betalen. De voorwaarden zijn overigens zoowat op dezelfde leest geschoeid als die voor de maatschappij.

Het ministerie van koloniën heeft een der leden van de commissie van inspectie, welke in Kameroen werkzaam is, opgedragen naar Togo te gaan om de zaak te onderzoeken.

De woeling in Egypte.

Terwijl de Egyptische deputatie in Londen onderhandelde, deed een officieel bericht gelooven aan kans op overeenstemming. De nationalisten in Egypte zelf spraken echter luide uit voor geen compromis te vinden te zijn. Volkomen onafhankelijk, niets minder kon hen bevredigen. De Britsche regeering ging zeer vèr in toegeeflijkheid, maar zij bleef de bezetting van bepaalde gedeelten door Britsche troepen beslist noodig achten, zoowel terwille der veiligheid van de gemeenschap door 't Suezkanaal en te land, als ook ter bescherming van de Europeanen en andere minderheden. Engeland zond het opgemaakte voorstel aan den khedive, die 't in overweging zou nemen; de Egyptische deputatie had er zich echter niet mee vereenigd.

De nationalisten wenschten het oordeel van den khedive niet af te wachten. Op verschillende plaatsen heeft hunne agitatie ernstige ongeregeldheden doen uitbreken, waarbij dooden, gewonden, verwoestingen te betreuren zijn. De hoofdleider Zagloel pasha en meerdere zijner aanhangers zijn gearresteerd en naar Suez overgebracht. Kaïro, Giza, Alexandrië, de provincie Tantah werden door een sterke politiemacht, gesteund door de troepen, beheerscht. Generaal Allenby, de Britsche bevelhebber, beschouwt den toestand niet als ernstig, maar daar toch de oorlogsschepen Ceres en Clematis, van 't Malta-eskader, opdracht gekregen hebben naar Egypte te gaan, en andere oorlogsbodems zich gereed hebben te houden om zoo noodig dadelijk te kunnen volgen, wordt de beweging in elk geval als eene van groote beteekenis erkend.

Nadere berichten teekenen intusschen den toenemenden ernst van de verzet-beweging. In Kaïro zijn een 40-tal dooden en evenveel gekwetsten gevallen; er zijn barrikadegevechten geleverd. De studenten der Elazar-universiteit staken; in Alexandrië begonnen regeeringsambtenaren dit voorbeeld te volgen. Ook in Port Said en Suez is de staat van beleg afgekondigd.

Onder de dooden wordt Dr. Orth genoemd, die jaren geleden als Oostenrijksch aartshertog verdween; alle nasporingen bleven toen vruchteloos.

Van Malta zijn een paar regimenten naar Egypte opgeroepen. Een flottielje gewapende Nijlbooten is naar Opper-Egypte gestoomd.

De Prins van Wales in Britsch Indië.

De rustverstoring ter gelegenheid van de reis van den Prins van Wales in Britsch-Indië is toch niet tot Bombay beperkt gebleven. Daar de leider van de non-coöperationbeweging, Ghandi, de daadwerkelijke relletjes blijft afkeuren, mag men deze beschouwen als uiting van eene revolutionnaire partij, die een eigen weg zoekt, indien Ghandi heil blijft zoeken bij zijn stelsel van alleen door lijdelijk verzet tot hervorming te willen komen.

Onder de 600 nationalisten, wier aanhouding gemeld werd, waren een 300 uit Calcutta en Das, de voorzitter van 't Nationaal Hindoe-congres, behoorde tot hen. Ook de nationalistische ijveraar Asaf Ali is in arrest gesteld.

Allahabad, stad van 150.000 zielen, vertoonde tijdens 't bezoek van den prins een opvallende leegte. Te Patna, in Bengalen, was een staking aangekondigd; de daardoor ontstane vrees voor relletjes wordt als de reden opgegeven voor 't totaal gemis aan blijken van belangstelling bij 's prinsen aankomst.

Had lord Reading, de onderkoning, 't vooruitzicht geopend op de mogelijkheid van een conferentie met de leiders der ontevredenen en heeft hij reeds een deputatie uit hun midden ontvangen, hij wilde den indruk niet gevestigd zien van een zwak toegeven aan gewelddadige intimidatie; daarom kondigde hij vóór de aankomst van den prins in Calcutta, die op 24 dezer gesteld was, aan niet tot een conferentie te kunnen overgaan, indien de non-coöperators niet de verzekering gaven met de moedwillige inbreuken op de wet uit te scheiden. Dit heeft juist de tegenovergestelde uitwerking gehad. De non-coöperators hebben de weigering van overleg zoo uitgebuit, dat vele inlandsche winkeliers, taxichauffeurs, hotelbedienden e.a. besloten niet te werken of zelfs de stad verlieten.

Mogen wij Reuter gelooven, dan is de prins bij zijn tocht door Calcutta toch overal zeer geestdriftig toegejuicht.

Steeds verder.

Het verdrag van Sèvres, tusschen Turkije en de ententemogendheden, is, zooals men weet, nog steeds niet geratificeerd. De regeering, die zich te Angora opwierp, stelde zich tot hoofdtaak tegen de bepalingen van dit verdrag in verzet te komen en in 't bijzonder nam zij weer stelling tegen 't ontnemen van landschappen aan de Turksche heerschappij. Eerst werd de regeering van Kemal pasha door de entente beschouwd als een opstandig groepje, dat men 't beste behandelde door 't te negeeren. Maar allengs verplaatste 't zwaartepunt zich geheel van Konstantinopel naar

Angora. Men kan thans vrijwel aannemen, dat de Sultan zich geheel voegt naar hetgeen de Kemalisten decreteeren. Bij de entente heeft door verschillende omstandigheden, w.o. het herstel van 't koningschap in Griekenland een der voornaamste is, ook al lang de opvatting ingang gekregen, dat een herziening van de Sèvresbepalingen onvermijdelijk is. Nu het Angora-tractaat tusschen de Kemalisten en Frankrijk gesloten, dit land met zijn ententevriend Engeland in wrijving heeft gebracht en de gewenschte herziening van 't Sèvresverdrag met de oplossing der aldus ontstane moeilijkheden eindelijk te verwachten was, nu heeft Kemal pasha een volgende zet gedaan. Hij is niet happig om ter conferentie te komen en daar over de Turksche wenschen te praten, hij stelt *vóóraf* de voorwaarde, dat de onafhankelijkheid van het Turksche Rijk binnen de nationale grenzen eerst volkomen worde erkend. Vermoedelijk weet Frankrijk wel meer van dezen zet, want Franklin Bouillon, de woordvoerder van de groote republiek in de Angora-aangelegenheden, is zoo juist weer uit deze plaats naar Parijs teruggekeerd. En de overgave van Cilicië door de Fransche aan de Kemalistische autoriteiten zal op 4 Januari '22 een volslagen feit zijn.

Bij de besprekingen, welke de hooge vertegenwoordigers van Groot Brittannië, Frankrijk en Italië voornemens zijn den 12en Januari te Parijs in te zetten over de politiek in 't Nabije Oosten, zullen Frankrijk en Engeland scherp tegenover elkander staan en zal Turkije minder dan Griekenland als een overwonnene in het geding komen. Zoo kan het verkeeren.

Mededeelingen.

Van het Dagelijksch Bestuur der Vereeniging:

WERKKRACHTEN TEN BEHOEVE DER KOLONIËN.

Oost- en West-Indische werkgevers hier te lande worden uitgenoodigd om, wanneer in de vervulling van betrekkingen moet worden voorzien, hiervan mededeeling te doen aan het Informatiebureau der Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17, Den Haag.

Den leden wordt beleefd doch dringend verzocht, bij adresverandering hiervan ten spoedigste mededeeling te doen: in Nederland aan den Heer Administrateur der Vereeniging, Heulstraat 17, Den Haag; in Indië aan den Hoofdvertegenwoordiger den heer A. J. Gooszen, Landrechter te Solo (Java).

Van het Informatie-Bureau:
(Heulstraat 17, Den Haag).

UITZENDING VOOR DEN NEDERLANDSCH-INDISCHEN STAATSDIENST.

Voor de na te noemen betrekkingen bij 's lands dienst in Nederlandsch Oost-Indië, waarin moet worden voorzien door uitzending vanwege het Departement van Koloniën, bestaat thans gelegenheid tot mededinging:

Ambtenaar bij de rechterlijke macht (Doctorandi in het Nederlandsch recht of in de Nederlandsche rechtswetenschap, die geslaagd zijn in het examen bedoeld bij art. 141, 2de lid, der Hooger-onderwijswet).

Ambtenaar bij den bureaudienst (Doctorandi in het Nederlandsch recht of in de Nederlandsche rechtswetenschap).

Leeraar in de plant- en dierkunde.

Leeraren in de Nederlandsche taal.

Leeraren in het Duitsch.

Leeraren in het Fransch.

Leeraren in de wis- en natuurkunde.

Leeraren in het teekenen (akte Me en *g*).

Leeraren in de Staatswetenschappen.

Leeraren in de scheikunde, allen volledig bevoegd.

Civiel- of bouwkundige ingenieurs bij het middelb. techn. onderwijs.

Werktuigkundige ingenieurs bij het middelb. techn. onderwijs.

Gepensionneerde genie-officieren als leeraren in de bouwkundige vakken bij het middelbaar technisch onderwijs.

Leeraar met K[1] bevoegdheid.

Gouvernementsarts bij den burgerlijken geneeskundigen dienst of bij den dienst der pestbestrijding (voor vasten of tijdelijken dienst).

Analysten.

Verpleegster 1ste klasse bij den burgerlijken geneeskundigen dienst.

Verpleegster 1ste klasse bij het krankzinnigenwezen.

Verpleegster 1ste klasse voor de militaire hospitalen.

Verpleger 1ste Klasse voor de militaire hospitalen.

Verpleegster 1ste klasse voor de operatiezaal.

Verpleegster 1ste klasse voor de Röntgenologie.

Landbouwleeraar (landbouwkundig ingenieur).

Veearts bij den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst.

Electrotechnisch ingenieur voor Waterkracht en Electriciteit.

Werktuigkundig ingenieur voor het baggerwezen.

Teekenaar bij den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken.

Bij den dienst der Staatsspoorwegen:

Ingenieur met praktijk op het gebied van signaalwezen.

Opzichter werkplaats voor afd. locomotiefstelplaats.

Bij den dienst der Staatsspoorwegen (in tijdelijken dienst):

Machinisten,

Technicus voor electro-zwakstroom.

Scheepsbouwkundig ingenieur bij het marine-etablissement te Soerabaya.

Bij den post-, telegraaf- en telefoondienst:

Electro-technisch ingenieur,

Electro-technisch ambtenaar 1ste klasse,

Electro-technisch ambtenaar 2de klasse,

Adsp.-electro-technisch ambtenaar,

Telegraafopzichters 1ste en 2de klasse,

Radio-technisch ambtenaar 2de klasse,

Adspirant-radio-technisch ambtenaar,

Onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs.

Onderwijzer met de hoofdakte en lagere akte wiskunde voor het meer uitgebreid lager onderwijs.

Onderwijzer bij het landbouwonderwijs.

Zij, die voor uitzending tot een dezer betrekkingen in Nederlandsch Oost-Indië in aanmerking wenschen te komen, kunnen zich tot het verkrijgen van inlichtingen wenden tot de 9de Afdeeling B van het Ministerie van Koloniën.

Mutaties van 21 tot 28 Dec. 1921.

Nieuwe Leden.

W. Sijbranda, Onderluitenant Artillerie N.-I. L., Utrecht, de Lessepsstraat 18, *f* 5.

Mej. J. E. G. van Lookeren, Onderwijzeres 1ste klasse, Utrecht, Mauritsstraat 64, *f* 5.

W. B. P. H. Stortenbeker, Oud-Ass.-Resident, Den Haag, Beukplein 27, *f* 5.

L. D. de Roock, Controleur B. B., Den Haag, Beeklaan 320, *f* 5.

C. H. H. Snell, Controleur B. B., Den Haag, Stadhouderspein 106, *f* 6.

R. J. Goddard, Rotterdam, Vijverweg 46, *f* 5.

Mej. B. J. Meijerink, Hoofdverpleegster O.-I., Hilversum, Sterrelaan 48, *f* 5.

Mej. A. van Eijle, Hoofdverpleegster O.-I., Velseroord, Willebrordstraat 66, *f* 5.

H. J. Lindgreen, Kapitein Inf. N.-I. L., Leiden, Plantsoen 9a, *f* 5.

W. H. Reterink, Kapitein Inf. N.-I. L., Magelang, *f* 6.

F. E. Thiange, Administrateur Onderneming „Moenggoer", Solo, *f* 12.

A. A. van Vloten, Oud-officier, Djokdja, Sultansboulevard, *f* 12.

H. Reder, Juwelier, Djokdja, *f* 12.

Aimé May, Koopman, Djokdja, Grand-Hotel, *f* 12.

G. E. Hoedt, Oud-Kap., Hoofd Opn. Brigade Boschwezen, Salatiga, *f* 12.

W. F. Pieters, Hoofdagent Nillmij., Semarang, *f* 12.

A. Pufkus, Oud-Kapt. Art., Leeraar H.B.S., Semarang, *f* 12.

D. de Visser Smits, Leeraar H.B.S., Semarang, Pendrian 18, *f* 12.

P. C. Costerman Boodt, Oud-Dir. Off. v. Gez., Gewestelijk Gouvernements Arts te Semarang, *f* 12.

Afschrijven.

A. H. Nooy van der Kolff, Arts, de Rijp (bij Roermond).

P. R. van Duinen, Amsterdam, Willemsparkweg 25 (overleden).

J. Ledeboer, Den Haag, Prinsen Vinkepark 3 (overleden).

L. Korthals, Leeraar M. K. L. S., Deventer, 2de Pauwenlandstraat 39 (overleden).

Mr. H. Ph. 't Hooft, Haarlem, Koninginneweg 107.

J. C. Soeters, Huis ter Heide (afdeeling Utrecht), „De Overplaats".

Adresveranderingen.

G. Kruijs, van: Den Haag, De Carpentierstraat 170, naar: Curaçao, p.a. Curaçaosche Petroleum Maatschappij, *f* 5.

Th. L. G. du Quesne van Bruchem, van: Den Haag, Laan van Meerdervoort 439, naar: Njimbang bij Djombang (Java), *f* 5.

J. van Aken, Adj.-Inspecteur Mulo, van: Den Haag, Regentesselaan 243, naar: Dordrecht, Noordendijkstraat 45, *f* 5.

N. Beets, Controleur B. B., van: Den Haag, Valkenboschlaan 264, naar: Weltevreden, Dep. B. B., *f* 5.

H. J. Broersma, Burgerlijk Ambtenaar bij de Pyrotechnische Werkplaats te Bandoeng, van: Den Haag, Bezuidenhout 111, naar: Bandoeng, Pyrotechnische Werkplaats, *f* 5.

F. A. V. van Opdorp, Commies P. T. T., van: Tegal naar: Den Haag, Adelheidstraat 156, *f* 5.

W. Schillenberg, Ingenieur, van: Wassenaar, Schouwweg 14, naar: Menzelen-West am Niederrhein, *f* 5.

F. J. von Balluseck, Administrateur s.f. „Gedarèn", van: Klatèn naar: Bandoeng, Djagoweg 51.

G. P. Hoekman, Kapitein Inf., van: Bandoeng, D. v. O., naar: Buitenzorg.

Contributieverhooging.

Jhr. A. G. van Nispen, Kap. Grenadiers, Den Haag, van *f* 1,50 op *f* 5.

Vereeniging „OOST en WEST".

HOOFDBESTUUR: Heulstraat 17, 's-GRAVENHAGE.

STUDIE-COMMISSIE. Jongelieden. Ouders of Voogden van alle landaarden in Oost- en West-Indië, die **gratis hulp** wenschen voor het zoeken van kamers of kosthuizen, voor afhalen van boord, voor toezicht op de studie, voor beheer van gelden, enz. ten behoeve van hun kinderen of pupillen, kunnen zich — onder opgave van de noodige gegevens — wenden tot het Bureau der Gedelegeerden der Studie-Commissie. Adres: Prins Mauritsplein 23, Den Haag.

INFORMATIE-BUREAU ten behoeve van personen, die een werkkring zoeken in Nederl. Oost- of West-Indië of daartoe hunne kinderen of pupillen willen opleiden, ook voorlichting verstrekkende op elk gebied aan personen van Indië komende of aanraking met Indië zoekende. Men wende zich tot den Secretaris, Heulstraat 17, 's-Gravenhage, Telef. H. 4519, Bureau-uren 10—12 v.m. en 2.30—4 n.m. Schriftelijke verzoeken om inlichtingen zonder bijvoeging van porto voor de beantwoording worden als regel buiten beschouwing gelaten.

TEHUIS VOOR INDISCHE STUDENTEN, Prins Mauritsplein 23, Den Haag. Gelegenheid voor Studeerenden van alle landaarden uit Oost- en West-Indië tot logeeren, koffiedrinken en dineeren; logeeren f 1.50, noenmaal f 0.75 en diner f 1.—. Aanvragen te richten aan den heer J. C. Hietink, Directeur.

TEHUIS VOOR NEDERLANDSCH-INDISCHE BEDIENDEN, „Persinggahan", van Boetselaerlaan 2, 's-Gravenhage, waar Nederlandsch-Indiërs een tijdelijk onderkomen en hulp en raad kunnen vinden. Indische bedienden, die met een familie naar Indië willen terugkeeren, een dienst zoeken of van dienstbetrekking willen veranderen, wenden zich tot den Directeur, den Heer F. de Munnik, Telef. Scheveningen No. 248.

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17 en de Firma MARTINUS NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. 1. **Een boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn.** (Tweede druk).
Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

2. Onze Oost. II. **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven,** door T. J. Bezemer.
Prijs: **f 0.05** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

b. Onze West Tweede druk bestaande uit:
1. **De Kolonie Suriname,** door Fred. Oudschans Dentz;
2. **De Kolonie Curaçao,** door Mr. B. de Gaay Fortman.
Prijs: **f 0.50** en f 0.06 frankeerkosten.

c. Staats- en particuliere betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen: Werkkring en Vooruitzichten.

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederl.-Indië.** (2de, geheel omgewerkte druk met 8 foto's.)
Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. III. **De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. IV. **De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. VII. **De Vooruitzichten van den Nederlandschen Arts in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. VIII. **De Ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in N.-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. IX. **De Ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in Nederl.-Indië.** (2de verb. druk.)
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. X. **De Ambtenaar bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in Nederl.-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. XI. **De Geëmpl. bij de Rubber-(caoutch.) cultuur en bij eenige Bergcultures in N-Indië.**
Prijs: **f 0.40** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

d. **Emancipatie-Toespraak** door Th. A. C. Comvalius. Prijs: 1 ex. f 0.25, porto f 0.04.

e. **„Ontwaakt".** Ter nagedachtenis aan Corn. W. Blijd, door Th. A. C. Comvalius te Paramaribo.
Prijs: **f 1.50.**

N.B. Beleefd verzoek bij bestelling het kostende vooraf per postwissel toe te zenden aan het INFORMATIE-BUREAU, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

Bovenstaande werkjes zijn ook verkrijgbaar bij den Hoofdvertegenwoordiger der Vereeniging in Ned.-Indië, den Heer A. J. GOOSZEN, Solo, residentie Soerakarta, Java.

Afdeeling 'S-GRAVENHAGE.

Aan het Bureau **Laan van Meerdervoort 187,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur (uitgezonderd Zaterdagsmiddags) inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken voor:

Muziek- en Zanglessen.
Teeken- en Schilderlessen.
Lessen in Moderne Talen.
Fransche-, Duitsche-, Engelsche- en Italiaansche Conversatielessen.
Opleiding admissie examen H.B.S. en Gymnasium.
Schrijf-, Type- en Vertaalwerk.

Lessen in Machineschrijven en Stenografie.
Dame als Hoofd — of Hulp in de huishouding.
Kinderjuffrouw in Indië.
Indische Massage en Manicure, uitsluitend voor Dames en Kinderen.
Zweedsche gymnastiek, Heilgymnastiek, enz., uitsluitend voor Dames en Kinderen.

Deze inlichtigen zijn ook te verkrijgen op schriftelijke aanvraag.

Aan bovengenoemd adres zijn ook inlichtingen te bekomen omtrent Families, die zich belasten met de Opvoeding van kinderen, omtrent Hotels, Pensions, Inrichting, Medische Hulp, Onderwijs, enz.